

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kvinnliga missbrukares livsstilar

**Behandlingsassistenters uppfattningar om identitet och sociala regler
bland kvinnor som vårdas på LVM-hem**

Emmie Persson

Masteruppsats SOAM 21
VT 2020

Handledare: Rikard Eriksson

Abstract

Author: Emmie Persson

Title: Lifestyles of female addicts. Treatment assistants perceptions of identity and social rules among women cared for at treatment homes.

Supervisor: Rikard Eriksson

Assessor: Anna Angelin

The aim of this study was to explore how treatment assistants at a treatment home perceived the identity of the women cared for at the treatment home. The aim was also to explore how treatment assistants perceived the women's approach to social rules. The method chosen for this study was qualitative interviews with five treatment assistants. The treatment assistants worked with compulsive care at a treatment home for women with addiction. My object of study was not the women but how treatment assistants perceived identity and social rules among women cared for at treatment homes. Therefore, the treatment assistants perceptions was seen as possible explanations. According to the treatment assistants the women's lives were characterized by unemployment and homelessness. According to the treatment assistants the women had no education, no job and no housing. One way to survive this everyday life was to abuse. According to the treatment assistants the women's abuse led to poor relationships based on drug use. Due to the fact that the women's relationships were based on drug use, the treatment assistants believed that the women's own abuse was intensified. According to the treatment assistants some women also called themselves addicts. Among these women, it was the abuse that characterized and distinguished them from others. According to the treatment assistants some women, on the other hand, wanted to change their lifestyle. These women saw the negative consequences of drug use and therefore searched for other identities. The treatment assistants believed that a woman who wanted to change her lifestyle was more dependent on other women who also wanted to change their lifestyle, while a woman who wanted to continue using drugs was more dependent on other women who also wanted to maintain their abuse. On the basis of this study the abuse could be normalized and legitimized by the women who wanted to continue using drugs as each group in society created its own social rules where normality and deviance differed.

Keywords: abuse, lifestyle, identity, social rules, treatment home.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte	6
1.2 Frågeställningar	6
1.3 Begreppsdefinitioner	6
1.3.1 Missbruk och beroende	6
1.3.2 LVM-hem	7
1.3.3 Att arbeta som behandlingsassistent	7
2. Tidigare forskning	8
2.1 Identitet och identitetsbildning	8
2.1.1 Identitet och droger	9
2.1.2 Outsideridentitet	12
2.2 Normer som sociala handlingsdirektiv	13
2.2.1 Normbrytande beteende och substansanvändning	14
2.2.2 Sociala regler och livsstil	17
3. Teoretisk utgångspunkt	18
3.1 Bourdieu – kapital, habitus och fält	18
3.2 Avvikande och utanförskap	19
3.3 Etablerade och outsiders	20
4. Metod	21
4.1 Val av metod	21
4.2 Urval	22
4.3 Undersökningens genomförande	23
4.3.1 Insamling	23
4.3.2 Bearbetning och analys	24
4.4 Undersökningens kvalitet	24
4.5 Forskningsetik	25
4.6 Metodreflektion	27
5. Resultat och analys	28
5.1 Framställningar av kvinnornas identitetsskapande	28
5.1.1 Kvinnornas livsstilar	28
5.1.2 Attityder och förhållningssätt	32
5.1.3 Identitetsskapande vid mötet med institutionen	34
5.1.4 Olika sätt att se på drogbruk	35
5.2 Framställningar av kvinnornas förhållningssätt till sociala regler	38
5.2.1 Grupptillhörighet som risk- eller skyddsfaktor	38
5.2.2 Att normalisera drogbruk	40
5.2.3 Att förhålla sig till regler	41
6. Avslutande diskussion	44
7. Slutsatser	47
8. Referenslista	49
8.1 Bilaga 1	54

1. Inledning

Sociala problem definieras på olika sätt av olika människor i samhället. Avgörande för definitionen är människans politiska och ekonomiska intressen men även människans värderingar kring vad som är rätt och fel handlande. Begreppet kan beskrivas utifrån två perspektiv, social desorganisation eller avvikande beteende. Social desorganisation innebär en otillräcklighet eller ett misslyckande gentemot de kollektiva målen eller individens egna mål. Avvikande beteende innebär handlingar som skiljer sig från de normer som finns i samhället. Dessa normer skapas av människor med makt och legitimitet. I många sammanhang avgör detta maktförhållande vad som betraktas som ett socialt problem (Goldberg, 2010).

I Sverige finns det en samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken. Målet för år 2016-2020 är ”ett samhälle fritt från narkotika och dopning, minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk” (Regeringen, 2015, s. 4). Statistik för år 2018 om vuxna personer med missbruk och beroende visar att 1900 personer med missbruk och beroende vårdades inom den frivilliga vården samt att 304 personer tvångsvårdades. Inom den frivilliga vården avser statistiken personer över 21 år med missbruk och beroende i form av alkohol, narkotika eller läkemedel där kombinationer av dessa även kan förekomma. Inom tvångsvården avser statistiken personer över 18 år med missbruk och beroende som inte kan beredas vård i frivilliga former. Bland de 304 personer som tvångsvårdades var 30 procent kvinnor (Socialstyrelsen, 2019).

Inom tvångsvården tillämpas Lag om vård av missbrukare i vissa fall (1988:870), eller LVM. Tvångsvården sker på institutioner kallade LVM-hem där syftet är att bryta det livshotande missbruket och motivera till frivillig behandling. Vid ett beslut om tvångsvård har personen ett allvarligt och livshotande missbruk (Statens institutionsstyrelse, 2020). Ett allvarligt och livshotande missbruk handlar om att personen har ett fortgående missbruk. Det kan även handla om att personens fysiska eller psykiska hälsa är i fara, att personen riskerar att skada sig själv eller någon i sin omgivning eller att personen riskerar att förstöra sitt liv. Att personen riskerar att förstöra sitt liv kan innebära att personen riskerar att förlora familj, boende eller arbete eller att personen riskerar att hamna i ett utanförskap i samhället (SFS 1988:870).

Det finns en rad olika orsaker till att människor utvecklar ett missbruk av alkohol, narkotika eller läkemedel. Varje människa har en egen historia där en orsak eller ett flertal orsaker bidrar till utvecklingen av missbruket. Missbruk av alkohol, narkotika eller läkemedel kan för en del människor handla om att skapa en egen identitet och en egen social

tillhörighet (Hilte, 2010). Identiteter skapas i processer där ens egen uppfattning av sig själv i relation till andras uppfattning är avgörande. Individen behöver göra anspråk på en identitet och individens omgivning behöver även bekräfta denna identitet (Jenkins, 2014). Det som särskiljer människan från andra är människans intressen och behov (Kroger, 2006). Människans intressen och behov formas redan under tonårstiden där människan söker efter roller och förhållningssätt i samhället. Dessa roller och förhållningssätt är i sin tur en del av individens identitetsbildning (Almér, 2006). Avgörande för individens identitetsbildning är de normer som finns i de sociala grupper som individen har i sin närhet (Sato, 2004). Normerna kan handla om vilka beteenden som ses som accepterade där det är de accepterade beteendena som är det normala och det som samhällets medlemmar förväntas följa. Normerna fungerar därmed som sociala regler som visar samhällets medlemmar hur de bör handla (Hydén, 1999). Dessa sociala regler kring vad som är rätt och fel ser olika ut i olika sociala grupper där en grupp kan se användning av alkohol, narkotika eller läkemedel som lämplig medan en annan grupp kan se denna användning som olämplig (Sato, 2004). Reglerna kring vad som är rätt och fel upprätthålls utifrån att människor följer reglerna (Perry, 2015). När människan följer reglerna stärks den sociala tillhörigheten till gruppen (Sato, 2004).

Missbruk av alkohol, narkotika eller läkemedel kan alltså vara en del av människans identitetsbildning där intressen, behov, roller och förhållningssätt utvecklas. Människans identitetsbildning kan även påverkas av olika sociala grupper där uppfattningar om vad som är rätt och fel skiljer sig åt. Utifrån detta är det av intresse att undersöka hur människor omkring personer med ett missbruk ser på dessa personers identitetsskapande och förhållningssätt till sociala regler. Behandlingsassistenter på LVM-hem arbetar nära de intagna och anses därför sitta på en kunskap kring hur de intagna lever det dagliga livet på LVM-hemmet. Mitt studieobjekt är därmed *inte* de intagna utan hur behandlingsassistenter framställer förklaringsmodeller och tolkningar kring de intagnas identitetsskapande och förhållningssätt till sociala regler. Behandlingsassistenternas bild av de intagnas identitetsskapande och förhållningssätt till sociala regler ses inte som en sanning utan som möjliga förklaringsmodeller och tolkningar. Behandlingsassistenterna som denna studie bygger på arbetar på ett LVM-hem för kvinnor, dock kommer genusperspektivet inte att beaktas i denna studie.

1.1 Syfte

Huvudsyftet med studien var att undersöka hur behandlingsassistenter på LVM-hem framställer intagna kvinnors identitetsskapande. Ett delsyfte var att undersöka hur behandlingsassistenter framställer intagna kvinnors förhållningssätt till sociala regler.

1.2 Frågeställningar

- Hur framställer behandlingsassistenterna kvinnornas identitetsskapande?
- Hur framställer behandlingsassistenterna kvinnornas förhållningssätt till sociala regler?

1.3 Begreppsdefinitioner

Detta avsnitt syftar till att ge en beskrivning av de begrepp som används i uppsatsen. Avsnittet inleds med en redogörelse av begreppen missbruk och beroende. Därefter följer en redogörelse av LVM-hem. Avsnittet avslutas med en redogörelse av behandlingsassistenters arbete.

1.3.1 Missbruk och beroende

I denna uppsats avses alkohol, narkotika och läkemedel vid användning av begreppen missbruk och beroende. I Socialstyrelsens (2019) nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende framgår det att Socialtjänstlagen (2001:453) saknar definition av missbruk och beroende varför diagnossystem används. Diagnossystemet DSM IV används vid bedömning av missbruk och beroende och diagnossystemet ICD 10 används vid bedömning av skadligt bruk och beroende. Diagnossystemen används av exempelvis hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Missbruk och beroende betraktas som diagnoser där ett bestämt antal diagnoskriterier behöver vara uppfyllda för att personen ska bedömas ha ett missbruk eller ett beroende. Ju fler antal uppfyllda diagnoskriterier desto svårare missbruk eller beroende (Socialstyrelsen, 2019). Det finns en skillnad mellan begreppen missbruk och beroende. Denna skillnad handlar om att missbruk och dess intensitet varierar över tid medan beroende handlar om ett dagligt behov av drogintag. Ett missbruk kan utvecklas till ett beroende där personen börjar med att använda sig av alkohol eller narkotika under helger, i berusningssyfte, för att sedan vara i behov av ett dagligt drogintag. Utifrån att beroende handlar om ett dagligt drogintag är beroende allvarigare jämfört med missbruk (Johansson & Wirbing, 2010). Värt att nämna är även att denna studie inte tar hänsyn till missbruk och

beroende som sjukdomsbegrepp. Detta begrepp handlar om en kronisk förändring av hjärnans belöningssystem. I detta belöningssystem är minnen orsakade av beroendet lagrade där upprepad berusning minskar belöningssystemets känslighet vilket gör att större mängder alkohol eller droger behövs efter hand som missbruket eller beroendet fortgår. Missbruk och beroende beskrivs som ett sjukdomsbegrepp utifrån svårigheten i att hålla sig nykter eller drogfri där återfall är vanligt förekommande (Hjärnfonden, u.å.). Denna studie tar inte hänsyn till missbruk och beroende som sjukdomsbegrepp med anledning av studiens omfattning och den tid som finns för genomförandet där avgränsningar är nödvändiga.

1.3.2 LVM-hem

De personer som har ett allvarligt och livshotande missbruk kan komma att tvångsvårdas enligt LVM, Lag om vård av missbrukare i vissa fall (1988:870). Det är Statens institutionsstyrelse som ansvarar för denna tvångsvård. Vården sker på låsta institutioner kallade LVM-hem. Vården på LVM-hemmet pågår i högst sex månader med syftet att bryta det allvarliga och livshotande missbruket. Under tiden på LVM-hemmet motiveras de boende till vård i frivilliga former och vården ska så snart som möjligt fortsätta i öppnare former. I genomsnitt är vårdtiden på LVM-hem cirka fyra månader. Vården inleds utifrån att en anmälan görs till socialtjänsten. Denna anmälan kan göras av sjukvården, socialtjänsten eller anhörig. Görs anmälan av en läkare eller en socialsekreterare är det en LVM-anmälan. Görs anmälan av anhörig är det en orosanmälan. Efter inkommen anmälan görs en utredning av socialtjänsten. Visar utredningen att personen är i behov av tvångsvård skickas en begäran till förvaltningsrätten där beslut om eventuell tvångsvård fattas. Enligt Statens institutionsstyrelse (2020) blir fyra av fem av de personer som tvångsvårdas på LVM-hem omedelbart omhändertagna utifrån att dessa personer befinner sig i ett akut och livshotande läge.

1.2.3 Att arbeta som behandlingsassistent

För att arbeta som behandlingsassistent på LVM-hem krävs två års eftergymnasial utbildning med inriktning mot socialt eller pedagogiskt behandlingsarbete. Denna utbildning kan fås vid folkhögskola, yrkeshögskola eller högskola. Arbetet som behandlingsassistent sker till stor del praktiskt i de boendes vardag på LVM-hemmet. Detta arbete kan handla om att hjälpa de boende med att upprätthålla de rutiner och den struktur som finns på LVM-hemmet. Det kan också handla om att bygga relationer till de boende genom att lyssna på och samtala med de boende. Samtalen sker både enskilt och i grupp där stor vikt läggs vid att motivera de boende till att förändra sin situation (Statens institutionsstyrelse, 2020).

2. Tidigare forskning

Detta kapitel syftar till att ge en översikt över den forskning som finns utifrån undersökningens syfte och frågeställningar. Kapitlet inleds med den forskning som finns kring identitet och identitetsbildning. Därefter presenteras den forskning som finns kring normer och sociala regler. Jag har använt mig av sökmotorerna LUBsearch, Google Scholar och Libris. Jag har även använt mig av internetsidor som exempelvis Socialstyrelsens hemsida. De sökord som jag har använt mig av är missbruk, livsstil, identitet, sociala regler och behandlingshem samt deras engelska motsvarigheter. Denna forskning används senare i analysen av det insamlade materialet där behandlingsassistenterna framställer förklaringsmodeller och tolkningar kring kvinnornas identitetsskapande och förhållningssätt till sociala regler.

2.1 Identitet och identitetsbildning

Identitet beskrivs av Wrangsjö (2006) som ett komplext begrepp som definieras på olika sätt av olika människor. Wrangsjö (2006) definierar identitet som det ”vi upplever kännetecknar och särskiljer oss från andra” (ibid. s. 126). Vad som kännetecknar en viss människa menar Wrangsjö (2006) har att göra med människans upplevelse av sig själv. Här skriver Kroger (2006) om identitetsbildning utifrån tre olika dimensioner. Den första dimensionen handlar om människans psykologiska intressen och behov. Den andra dimensionen handlar om vilka biologiska förutsättningar människan har där fysiska styrkor och svagheter tas upp som exempel. Den tredje dimensionen handlar i sin tur om vilken roll människan har i samhället vilket kan innebära val av yrke eller val av livsstil. Det finns ett samspel mellan dessa tre dimensioner som påverkar identiteten och identitetsbildningen (Kroger, 2006). I linje med detta skriver Jenkins (2014) att identitetsbildningen är en process mellan det individuella-jaget och det kollektiva-jaget. Jenkins (2014) framför precis som Kroger (2006) att varje människa har olika intressen och behov som särskiljer människan från andra. Detta menar Jenkins (2014) ligger till grund för det individuella-jaget. Det kollektiva-jaget, vilket kan liknas vid människans roll i samhället enligt Kroger (2006), blir en del av processen genom att människan interagerar med människor i samhället. Jenkins (2014) framför att människans omgivning har en stor påverkan på människans identitet och identitetsbildning. Denna påverkan beror på att tillhörigheten till sociala grupper i samhället utgör en central del av människans liv. Det finns ett nära samspel mellan det individuella-jaget och det kollektiva-

jaget där det ena inte kan existera utan det andra. För att det individuella-jaget ska kunna utvecklas krävs ett samspel med det kollektiva samhället (Jenkins, 2014).

Kroger (2006) skriver om identitetsbildning i tonåren. Kroger (2006) menar att ungdomars förhållningssätt till sysselsättning, normer och värderingar är avgörande för identitetsbildningen. Wrangsjö (2006) menar i sin tur att ett vanligt sätt att se på ungdomars identitetsbildning är att ungdomar söker efter en identitet. Wrangsjö (2006) menar istället att ungdomar söker efter erfarenheter och tillhörigheter som i sin tur formar ungdomens identitet. Här skriver Almér (2006) att ”vår identitet blir synlig för andra genom hur vi presenterar oss för dem” (ibid. s. 109). Avgörande för denna presentation är hur vi väljer att prata och handla men också hur vi väljer att klä oss. Almér (2006) menar precis som Wrangsjö (2006) att ungdomar under tonårstiden söker efter roller och förhållningssätt i samhället för att på så sätt forma en egen identitet. Jenkins (2014) menar i sin tur att det finns olika uppfattningar kring vad som är en god identitetsbildning. Jenkins (2014) framför att val av livsstil är ett exempel på hur identitetsbildningen kan ses som positiv eller negativ. Vidare menar Kroger (2006) att identitetsbildning i de tidiga vuxenåren handlar om att hitta en yrkesmässig och relationsmässig inriktning. Här skriver Kroger (2006) utifrån begreppen fullbordad identitet samt identitetsförvirring. Dessa begrepp kan beskrivas utifrån en skala där människan exempelvis kan befinna sig i mitten av skalan och därmed mellan dessa två begrepp. Begreppet fullbordad identitet innebär att personen valt en yrkesmässig och relationsmässig inriktning som överensstämmer med personens förmågor och intressen. På så sätt menar Kroger (2006) att personen hittat en plats i samhället. Avgörande för den fullbordade identiteten är att val av yrke och relationer upplevs som meningsfullt för personen. Begreppet identitetsförvirring innebär i sin tur att personen inte har hittat en roll i samhället och att personen inte har tagit ställning till egna värderingar. Detta menar Kroger (2006) kan bero på en rad olika orsaker, exempel är ovilja eller ointresse av identitetsbildning. När människan har en fungerande identitet menar Kroger (2006) att människan får en känsla av välmående och belåtenhet.

2.1.1 Identitet och droger

Begreppet ”missbrukare” används i många sammanhang där en person med ett missbruk eller ett beroende omnämns. Missbruket eller beroendet utgör inte hela personens identitet utan endast en del av identiteten (SOU 2005:82).

Berglund, Berggren och Fahlke (2003) har gjort en studie som handlar om behandlingspersonals uppfattningar om missbruk och missbrukare. Denna studie bygger på

137 enkätsvar från behandlingspersonal som är mellan 26-69 år. Behandlingspersonalen arbetar vid 16 olika behandlingshem i Sverige. Utifrån denna studie menar Berglund, Berggren och Fahlke (2003) att bristande uppväxtförhållanden är avgörande för människans identitetsbildning. Exempel på dessa bristande uppväxtförhållanden är föräldrar med ett missbruk eller något annat normbrytande beteende. En person som växer upp med bristande uppväxtförhållanden löper större risk för att utveckla ett eget missbruk eller något annat normbrytande beteende. En person som växer upp med bristande uppväxtförhållanden kan även i första hand utveckla psykisk ohälsa i form av nedstämdhet eller ångest för att sedan utveckla ett missbruk. Missbruket är då enligt Berglund, Berggren och Fahlke (2003) en form av självmedicinering mot den psykiska ohälsan. Efter hand som denna självmedicinering fortlöper menar Berglund, Berggren och Fahlke (2003) att ett destruktivt förhållande till alkohol eller droger utvecklas.

Även Sato (2004) skriver om identitetsbildning och droger. Sato (2004) framför att användning av droger kan ”förstås som en symbolisk identitetsmarkör för både individer och sociala grupper” (ibid. s. 21). Med detta menar Sato (2004) att användning av droger blir ett sätt att visa omgivningen vem vi är och vilka sociala grupper vi tillhör. Synen på bruk av droger förändras under livets gång där barn generellt sett har en negativ syn på droger, ungdomar en tillåtande syn och vuxna en restriktiv syn. Därmed är ungdomsåren generellt sett den period då flest provar alkohol eller droger för första gången. Sato (2004) framför att detta kan bero på att användning av alkohol eller droger under ungdomsåren ger status och att ett ”vuxenblivande” markeras. Första gången en ungdom använder sig av alkohol eller droger kan alltså ses som en övergång från barn till ungdom. Denna övergång blir en del av ungdomens identitetsbildning. Vidare kan en del av den symboliska identitetsmarkören också handla om att individen markerar sin självständighet, exempelvis gentemot föräldrar, skola eller partner. Genom att använda sig av alkohol eller droger markerar personen att personen själv styr sin tillvaro och att personen inte styrs av andra. Personen uppfattar sig då vara fri och oberoende av exempelvis föräldrar, skola eller partner (Sato, 2004).

Även den sociala aspekten är av betydelse för ungdomars användning av alkohol eller droger. I olika sociala grupper ser normer kring vad som är rätt och fel olika ut. Uppväxtförhållanden i form av hemmiljö, bostadsområde och skola är exempel på omständigheter där individer möter olika normer kring användning av alkohol eller droger. Dessa normer kan handla om att använda eller att inte använda alkohol eller droger men också vilken form av drog som används och inte. Genom att följa de normer som finns i individens närhet stärks den sociala tillhörigheten till gruppen (Sato, 2004). Även Helmersson (2010)

menar att konsumtion av alkohol hos ungdomar har att göra med den betydelse som tillhörighet till sociala grupper har. I de fall där gruppens attityd till alkohol är positiv ökar ungdomens konsumtion av alkohol. Detta beror på att ungdomen vill passa in i gruppen och på så sätt upprätthålla ett socialt nätverk. Gruppens positiva attityd till alkohol och ungdomens vilja att passa in i gruppen formar i sin tur ungdomens identitet (Helmersson, 2010). Jenkins (2014) menar här att identiteten enligt samhällets auktoriteter kan utvecklas negativt utifrån att individen lägger stor vikt vid samt försöker påverka andra människors och gruppers syn på den egna identiteten. I linje med detta menar Sato (2004) att konsumtion av alkohol hos ungdomar har att göra med föreställningar och förväntningar kring effekten av alkohol. Med detta menar Sato (2004) att alkohol har en förstärkande effekt av de känslor som individen upplever där en del exempelvis blir glada av alkohol medan andra blir aggressiva och tappar hämningar. Användning av alkohol kan ses som mer eller mindre accepterad av omvärlden beroende på regelbundenhet och omfattning. Användning av alkohol som förekommer i sammanhang med helger och fest kan ses som accepterad medan användning som är regelbunden och omfattande kan ses som problematisk (Sato, 2004).

Dingle, Cruwys och Frings (2015) har i sin tur gjort en studie som handlar om hur sociala identiteter kan leda en människa till ett missbruk eller ett beroende men också hur sociala identiteter kan leda en människa ur ett missbruk eller ett beroende. Denna studie bygger på 21 intervjuer med vuxna människor som är bosatta i Irland. Dessa människor deltar i möten hos Anonyma Alkoholister eller Anonyma Narkomaner. Utifrån denna studie menar Dingle, Cruwys och Frings (2015) att människans identitet påverkas av människans sociala omgivning. Med detta menas att människans sociala beteende, alltså hur människan uppfattar sin omgivning och hur människan väljer att handla, påverkas av den sociala grupp som människan tillhör. Tillhör människan en grupp som använder droger kan människans egna drogbruk förstärkas. Tillhör människan istället en grupp som vill sluta använda droger, som exempelvis Anonyma Alkoholister eller Anonyma Narkomaner, menar Dingle, Cruwys och Frings (2015) att människan påverkas positivt i sin förändringsprocess. Människan påverkas positivt utifrån att gruppen fungerar som ett socialt stöd i människans förändringsprocess. I linje med detta menar Dingle, Cruwys och Frings (2015) också att människan är mer angelägen om att ta emot stöd från grupper som människan identifierar sig med, som exempelvis Anonyma Alkoholister eller Anonyma Narkomaner. Detta utifrån att människorna har liknande erfarenheter som exempelvis behandlingspersonal kanske inte har. Här menar Dingle, Cruwys och Frings (2015) också att tillhörigheten till en social grupp som Anonyma Alkoholister eller Anonyma Narkomaner kan ses som sociala faktorer som motiverar

människorna till att hålla sig drogfria. Detta gäller framförallt människor som under missbrukets gång är socialt isolerade eller människor som under missbrukets gång tillhör en grupp med en tillåtande syn på drogbruk. Dessa sociala faktorer kan även leda till att nya identiteter söks. Det kan exempelvis innebära att deltagarna utvecklar ambitioner till studier, arbete eller familjeroller (Dingle, Cruwys & Frings, 2015).

Även Nylander (2015) har gjort en studie som handlar om identiteter och drogbruk. Nylander (2015) har kvinnliga intagna och fängelsepersonal i ett svenskt fängelse som utgångspunkt. Nylander (2015) fokuserar på det behandlingsprogram för drogbruk som finns på fängelset och bygger denna studie på observationer av behandlingsarbetet om totalt 120 timmar samt 15 intervjuer fördelat på både intagna och personal. Utifrån denna studie menar Nylander (2015) att kvinnorna under tiden på fängelset utvecklar andra identiteter än de identiteter som de har haft utanför fängelset. Med detta menas att kvinnorna innan fängelsestraffet har haft en identitet men att denna identitet under tiden på fängelset kan utvecklas till en annan identitet. Detta menar Nylander (2015) sker utifrån att kvinnorna befinner sig i en annan miljö med andra omständigheter att anpassa sig efter. Med detta menas exempelvis att kvinnorna inte befinner sig i sammanhang där droger används utan snarare i sammanhang där kvinnorna exempelvis i grupp motiveras till att förändra sin livssituation. Kvinnorna får därmed möjlighet att utforska andra delar av sin identitet. Dock framför Nylander (2015) att kvinnornas tidigare identitet kan bli synlig i fall där exempelvis frustration och hot uppkommer.

2.1.2 Outsideridentitet

Wrangsjö (2006) skriver om begreppet outsideridentitet. Begreppet handlar enligt Wrangsjö (2006) om individens förhållande till samhället och samhällets auktoriteter där en del av individens identitet utgörs av ett utanförskap. Med detta menar Wrangsjö (2006) att individen inte upplever sig vara identifierad med det samhälle som individen lever i och i vissa fall kan samhällets auktoriteter ses på ett negativt sätt. Wrangsjö (2006) framför att individer med en outsideridentitet ser denna identitet som en viktig del och inte som något negativt eller något som individen tar avstånd ifrån. I linje med detta har Chatwin och Porteous (2013) gjort en studie som handlar om huruvida personer som är långtidsanvändare av cannabis ses som insiders eller outsiders. Denna studie bygger på 23 intervjuer med personer över 35 år. Dessa personer har använt cannabis i 15 år eller längre och är bosatta i England. Utifrån denna studie menar Chatwin och Porteous (2013) att de personer som använder cannabis både kan ses som insiders och som outsiders. Med detta menas att de personer som använder cannabis

kan se sig själva som insiders utifrån att de rör sig i sociala kretsar där användning av cannabis är normaliteten. Detta beskrivs av Chatwin och Porteous (2013) som en kulturell normalisering inom en viss grupp i samhället. Dock kan andra grupper i samhället istället se dessa personer som outsiders utifrån att större delen av samhället inte använder cannabis (Chatwin & Porteous, 2013). Även Swärd (2007) skriver om outsiders och menar att en uppdelning görs mellan grupper i samhället. Uppdelningen görs mellan de grupper och människor som betraktas vara vanliga och normala i förhållande till de grupper och människor som betraktas vara annorlunda. Outsiders menar Swärd (2007) befinner sig i utkanten av samhället. Swärd (2007) menar också att outsiders har egenskaper och beteenden som bryter mot de moralkoder som grupper som betraktas vara vanliga och normala har.

2.2 Normer som sociala handlingsdirektiv

Hoff och Svensson (1999) skriver om normer i samhället. Normer handlar om vad som är rätt och fel, normalt och onormalt. Normer beskrivs av Hoff och Svensson (1999) som sociala handlingsdirektiv som skapas genom att människor i samhället integrerar med varandra. Genom integrationen delas uppfattningar kring regler och förväntningar både utifrån människan men också utifrån samhället i sin helhet. Regler och förväntningar kring människans handlande i samhället kan se olika ut beroende på exempelvis kultur. Det är de val och beslut som fattas av människan som formar de mönster som finns i samhället. De mönster eller normer som finns i samhället påverkar människans värderingar kring vad som är rätt och fel vilket i sin tur påverkar människans handlande (Hoff & Svensson, 1999). Normerna kan handla om vilka beteenden som uppfattas vara accepterade. Det är de accepterade beteendena som är det normala och det som samhällets medlemmar förväntas följa. Normerna fungerar därmed som regler som visar samhällets medlemmar hur de bör handla (Hydén, 1999).

Vad som är normalt och onormalt menar Svensson (2007) är en omdebatterad fråga med en rad olika förklaringar. Svensson (2007) definierar normalitet som ”kollektiva förväntningar på vad som är kulturellt önskvärt” (ibid. s. 18). Vad som betraktas vara önskvärt varierar över tid och kan handla om formella regler som exempelvis lagar men också informella regler som skapas av människorna i samhället. De informella reglerna menar Svensson (2007) blir tydliga när en person eller en grupp bryter mot en viss regel. Precis som Hoff och Svensson (1999) menar att normer skapas genom att människor integrerar med varandra, menar Svensson (2007) att människor utvecklar en normalitet genom att socialisera sig och möta andra människor i samhället. Detta menar Himmelstrand (2009) sker från

barndomen till vuxen ålder. Vidare framför Svensson (2007) även att samtliga människor i samhället inte har samma normer. Inom varje grupp i samhället finns det normalitet och avvikelse. Denna avvikelse gör att förändring är möjlig. Genom att en person eller en grupp avviker från normerna menar Svensson (2007) att normerna prövas. Här skriver Himmelstrand (2009) att beteenden som går i linje med de rådande normerna belönas medan beteenden som går emot de rådande normerna bestraffas och betraktas som avvikande beteenden. Himmelstrand (2009) beskriver dessa normer som sociala normer vilka formar kulturer, miljöer, roller och identiteter.

Även Sulkunen (1983) skriver om normer och fokuserar på de normer som finns i förhållande till alkoholbruk. Sulkunen (1983) framför att bruk av alkohol är en del av de normer som finns i samhället. Bruk av alkohol beskrivs av Sulkunen (2013) som ”styrt av kollektiva normer” (ibid. s. 20). Dessa kollektiva normer handlar om alkoholbrukets acceptans i samhället där bruk av alkohol är centralt för en rad olika sociala sammanhang. Detta menar Sulkunen (2013) i sin tur leder till att traditioner kring bruk av alkohol skapas. Dock finns det olika moralkoder kring bruket av alkohol där vissa grupperns bruk är mer moraliskt accepterat medan andra grupperns bruk ses som mer omoraliskt. Här framför Sulkunen (1983) att individens levnadssätt är avgörande. Ett exempel är den samhällsklass som människan tillhör. De olika samhällsklasserna innebär olika levnadssätt utifrån exempelvis ekonomiska tillgångar och utbildning. Bruk av alkohol är i princip accepterat av samtliga samhällsklasser. Dock menar Sulkunen (1983) att bruket ser olika ut i de olika samhällsklasserna där bruket kan ses som mer moraliskt accepterat i de högre samhällsklasserna i förhållande till de lägre samhällsklasserna. Här har även det sociala sammanhanget betydelse. Exempelvis kan bruket ses som moraliskt accepterat om det sker på en tillställning med fina viner men som omoraliskt om det sker på gatan som smärtstillande medel. Dessa sociala sammanhang menar Sulkunen (2013) skiljer sig åt och visar på olika levnadssätt som i sin tur ses på olika sätt av samhällets medlemmar.

2.2.1 Normbrytande beteende och substansanvändning

Normbrytande beteende används som begrepp när de regler eller normer som finns i samhället inte följs. Socialstyrelsen (2020) definierar normbrytande beteende som ”negativa och destruktiva beteenden som på olika sätt innebär överträdelser mot regler eller normer i det samhälle som individen lever i” (ibid. s. 16). Socialstyrelsen (2020) skiljer på beteenden som bedöms vara icke-aggressiva och beteenden som bedöms vara aggressiva. Exempel på icke-aggressiva beteenden är att skolka eller att snatta. Exempel på aggressiva beteenden är att

slåss eller att sexuellt ofreda. Normbrytande beteende kan innebära lagöverträdelser men kan också innebära normbrott som därmed inte bryter mot den straffrättsliga lagstiftningen. Vidare framför Socialstyrelsen (2020) att en individs uppväxt och sociala sammanhang är avgörande för huruvida ett normbrytande beteende utvecklas eller inte. Individens uppväxt och sociala sammanhang innebär en rad olika risk- och skyddsfaktorer. Riskfaktorerna kan bidra till sociala problem för individen medan skyddsfaktorerna kan förebygga sociala problem. Exempelvis kan en riskfaktor vara att individens föräldrar har egna sociala problem där kriminalitet, våld och konflikter tas upp som exempel. Ännu en riskfaktor kan vara det sociala sammanhang som individen befinner sig i där exempelvis umgänge och dess attityd till normbrytande beteende är av betydelse. Socialstyrelsen (2020) framför att normbrytande beteende oftast utvecklas under ungdomsåren.

Demidenko, Huntley, Martz och Keating (2019) har gjort en studie som handlar om normbrytande beteende bland ungdomar i USA. Denna studie bygger på enkätsvar från 2017 ungdomar som är mellan 15-18 år. Utifrån denna studie framför Demidenko et al. (2019) att det råder en hög grad av sjuklighet och dödlighet utifrån de risker som ett normbrytande beteende innebär. Exempel på normbrytande beteende är substansanvändning som alkohol, narkotika eller tobak. Enligt Demidenko et al. (2019) är egenskaper som impulsivitet och självreglering avgörande för ett normbrytande beteende. Impulsivitet och självreglering handlar om självkontroll där en person utan självkontroll handlar först och tänker sedan (Demidenko et al. 2019). Här har Maslowsky, Owotomo, Huntley och Keating (2019) i sin tur gjort en studie som handlar om impulsivt riskbeteende och motiverat riskbeteende. Även denna studie bygger på de enkätsvar som tillhandahållits av Demidenko et al. (2019) från 2017 ungdomar mellan 15-18 år i USA. Maslowsky et al. (2019) framför att det till skillnad från ett impulsivt riskbeteende finns ett motiverat riskbeteende. Det motiverade riskbeteendet innebär att personen överväger sina handlingar och målmedvetet väljer att delta i aktiviteter som är riskabla. Dessa handlingar kan genomföras på grund av att personen ser fördelar med handlandet. Exempelvis kan det handla om att en självständighet markeras. Denna självständighet kan markeras gentemot föräldrar, partner, umgänge eller en grupp i samhället. Fler fördelar som personen kan se med det riskfyllda handlandet är att det ger spänning. Detta sökande efter spänning beskrivs av Maslowsky et al. (2019) som en attraktion till spänning där fördelarna med spänningen kompenserar de risker som handlingen medför. Vidare framför Demidenko et al. (2019) även att belöningskänslighet är avgörande för ett normbrytande beteende. Belöningskänslighet handlar om ett behov av belöning vilket kan främja en persons engagemang till att ta risker för att sedan bli belönad. Här menar

Demidenko et al. (2019) att personen blir belönad av exempelvis en grupp i samhället. Genom detta risktagande menar Demidenko et al. (2019) att ett normbrytande beteende utvecklas.

Även Brindle, Bowles och Freeman (2019) har gjort en studie som handlar om antisociala och risktagande beteenden. Denna studie bygger på enkätsvar från 393 personer som är bosatta i Australien. Dessa personer är mellan 18-74 år. Utifrån denna studie definierar Brindle, Bowles och Freeman (2019) antisociala och risktagande beteenden som engagemang i beteenden som bortser från sociala normer eller beteenden som äventyrar individens hälsa och välbefinnande. Brindle, Bowles och Freeman (2019) framför att det finns ett samband mellan det antisociala och det risktagande beteendet som innebär en rad negativa konsekvenser för både individen och samhället. Exempel på dessa konsekvenser är psykisk eller fysisk ohälsa samt ett utanförskap i samhället. Både antisociala och risktagande beteenden har även en koppling till substansanvändning i form av alkohol, narkotika eller tobak. Det finns även en koppling mellan substansanvändning och ytterligare antisocialt och risktagande beteende som exempelvis engagemang i fysiskt våld. Brindle, Bowles och Freeman (2019) menar här att engagemang i ett antisocialt och risktagande beteende ökar risken för engagemang i ytterligare beteenden. Detta gäller även inom substansanvändning där användning av en substans ökar risken för användning av fler substanser. Detta menar Brindle, Bowles och Freeman (2019) i sin tur kan leda till att en antisocial livsstil utvecklas. Enligt Shepherd och Farrington (2003) handlar antisocial livsstil om substansanvändning, våldsamma beteenden, skolk, hänsynslös körning samt sexuell promiskuitet. Ju tidigare en individ börjar med dessa beteenden desto större är risken för en antisocial karriär. Med antisocial karriär menar Shepherd och Farrington (2003) att individen exempelvis utvecklar ett antisocialt och risktagande beteende under tonåren och att detta beteende följer med individen även i vuxen ålder.

Sundell, Eklund och Ferrer-Wreder (2019) skriver om följder av en antisocial livsstil. Detta gör Sundell, Eklund och Ferrer-Wreder (2019) utifrån en studie av 778 ungdomar mellan 13-15 år i Sverige. Dessa ungdomar har följts över tid från 13 års ålder till 15 års ålder. Under denna period har fyra enkäter besvarats av dessa 778 ungdomar. Med denna studie som utgångspunkt menar Sundell, Eklund och Ferrer-Wreder (2019) att bruten skolgång och ofullständiga betyg är exempel på följder av en antisocial livsstil. Även utveckling av ett beroende till droger samt psykisk ohälsa tas upp som exempel (Sundell, Eklund & Ferrer-Wreder, 2019). Här framför Socialstyrelsen (2020) att det finns insatser för att bryta denna livsstil. Exempel på dessa insatser är samtalsstöd, exempelvis för att lämna en kriminell grupp eller för att bli drogfri. För att kunna bryta en livsstil som för individen

innebär kriminella handlingar eller substansanvändning kan även ett nytt socialt nätverk vara av betydelse. Fler exempel som Socialstyrelsen (2020) tar upp är hjälp med försörjning, sysselsättning eller arbete.

2.2.2 Sociala regler och livsstil

I linje med den definition som Hoff och Svensson (1999) framför om normer som sociala handlingsdirektiv kring vad som är rätt och fel, handlar även sociala regler enligt Becker (1963/2006) om vad som är rätt och fel handlande. Perry (2015) skriver om sociala regler i samhället och framför att sociala regler skapas av människor. Reglerna finns utifrån att människor har en viss attityd och en viss inställning till frågor i samhället. Reglerna upprätthålls i sin tur utifrån att människor följer reglerna. Detta menar Perry (2015) kan beskrivas utifrån att det finns en intern och en yttre aspekt av sociala regler. Med intern aspekt menar Perry (2015) att tillräckligt många människor i samhället har en attityd och en inställning som stämmer överens med en viss regel. Perry (2015) menar att regeln då accepteras och delas av samhällets medlemmar. Med yttre aspekt menar Perry (2015) att samhällets medlemmar behöver följa regeln för att regeln på så sätt ska kunna upprätthållas. Ett exempel här är sociala regler kring konsumtion av alkohol där tid och plats för konsumtionen är avgörande. Hilte (2010) menar att samhället i stort ser konsumtion av alkohol som olämpligt på vardagar men som lämpligt på helger. Bruket anses också vara mer lämpligt på kvällstid jämfört med dagtid. När konsumtionen bryter mot de sociala reglerna ses konsumtionen som problematisk för både individen och individens omgivning. Exempel på när konsumtionen kan bryta mot de sociala reglerna är när konsumtionen sker under arbetstid och inte under personens fritid. Hilte (2010) menar att personen behöver kunna skilja mellan sammanhang och sociala rum för att på så sätt följa de sociala reglerna som finns i samhället.

Sociala regler kring vad som är rätt och fel handlande kan även se olika ut i olika kontexter. Här skriver Kaye (2013) om rehabilitering för personer med ett missbruk eller ett beroende med behandlingshem som utgångspunkt. Kaye (2013) beskriver vikten av att som boende följa de regler som finns på behandlingshemmet. Dessa regler kan handla om att inte använda droger, att närvara vid aktiviteter som ingår i behandlingsprogrammet samt att städa och hålla rent på den boendes rum. Kaye (2013) beskriver att förhållningssättet de boende förväntas ha på behandlingshemmet skiljer sig från den livsstil de boende har utanför behandlingshemmet. Med detta menar Kaye (2013) att det på behandlingshemmet finns andra regler som de boende förväntas förhålla sig till jämfört med de regler som de boende annars är vana vid. På behandlingshemmet menar Kaye (2013) att det exempelvis finns tydliga regler

för när de boende förväntas sova, äta och få besök av närstående. Kaye (2013) menar även att det på behandlingshem råder en form av disciplinkontroll där beteenden som ses som oacceptabla straffas på olika sätt. Dessa straff kan för den boende innebära begränsningar med syftet att den boende fortsättningsvis ska följa de upprättade reglerna bättre (Kaye, 2013).

3. Teoretisk utgångspunkt

Detta kapitel syftar till att presentera undersökningens teoretiska utgångspunkter. Kapitlet inleds med en redogörelse av Bourdieus begrepp kapital, habitus och fält. Därefter presenteras Beckers teori om avvikande och utanförskap. Kapitlet avslutas med en redogörelse av Elias och Scotsons teori om etablerade och outsiders. Dessa teoretiska utgångspunkter används senare i analysen av det insamlade materialet där behandlingsassistenterna framställer förklaringsmodeller och tolkningar kring kvinnornas identitetsskapande och förhållningssätt till sociala regler.

3.1 Bourdieu – kapital, habitus och fält

Bourdieu (1999) skriver om begreppen kapital, habitus och fält. Kapital handlar om tillgångar vilka kan vara materiella eller symboliska. Dessa tillgångar tillskrivs värde. Begreppet kapital innefattar det kulturella kapitalet där en persons språkbruk och vana vid finkultur ses som tillgångar. Begreppet innefattar det sociala kapitalet där en persons grupptillhörighet, nätverk samt släkt- och vänskapsband är av betydelse. Begreppet innefattar även det ekonomiska kapitalet som handlar om materiella tillgångar i form av exempelvis pengar. Dessa former av kapital, kulturellt, socialt och ekonomiskt, utgör i sin tur ett symboliskt kapital. Det symboliska kapitalet skapas när kulturellt, socialt eller ekonomiskt kapital igenkänns och erkänns av människor i samhället. Genom detta kollektiva erkännande tillskrivs kapitalet värde (Bourdieu, 1999).

Habitus handlar i sin tur om hur människan orienterar sig i samhället. Hur människan orienterar sig i samhället har att göra med hur människan tänker och handlar vilket enligt Bourdieu (1999) grundar sig i de vanor som finns inom familj och skola. Dessa vanor menar Bourdieu (1999) formar människan utifrån erfarenheter och minnen som i sin tur styr människans föreställningar om den värld vi lever i. Enligt Broady (1998) finns det ett samband mellan begreppet habitus och begreppet kapital. Broady (1998) menar att habitus finns hos alla människor men att en del människors habitus värderas som högre i förhållande till andras. Broady (1998) menar att det finns grupper i samhället vars habitus inte ses som

kapital utifrån andra människors värdesättning. Denna värdesättning kan exempelvis utgå ifrån vilken klass eller yrkesgrupp människan tillhör (Broady, 1998).

Begreppet fält definieras av Broady (1998) som ”ett system av relationer mellan positioner” (ibid. s. 19). Begreppet fält avser specifika områden i samhället där människor och organisationer arbetar mot samma mål. Detta fält menar Broady (1998) har en specifik logik och särskilda former av kapital som urskiljer fältet från övriga fält i samhället. Broady (1998) menar att människorna inom ett och samma fält är mer beroende av varandra i förhållande till de människor som tillhör andra fält. Hur en person orienterar sig inom fältet har att göra med personens habitus. Personens habitus avgör vilka tillgångar personen har i form av kulturellt, socialt och ekonomiskt kapital. Det är dessa tillgångar som Broady (1998) menar är avgörande för hur personen orienterar sig inom fältet.

3.2 Avvikande och utanförskap

Avvikelse definieras av Becker (1963/2006) som en ”offentligt stämplad överträdelse” (ibid. s. 135). Vad som betraktas som en avvikelse eller en överträdelse avgörs av de regler som människor skapar och som samhället sedan uppmärksammas om. Reglerna kan se olika ut utifrån att grupper i samhället formar sina egna sociala regler. De sociala reglerna avgör vad som är rätt och fel. Om de sociala reglerna inte följs betraktas människan som avvikande och utanförstående. Denna avvikelse uppstår utifrån att gruppen reagerar på ett beteende som betraktas vara felaktigt, människan betraktas därmed inte passa in i gruppen. Becker (1963/2006) använder sig av begreppet etiketteringsprocess vilket handlar om att en viss handling kan betraktas vara fel och avvikande av en viss grupp men inte av en annan.

Ett avvikande beteende menar Becker (1963/2006) kan förklaras utifrån människans personlighet och livssituation. Här skriver Becker (1963/2006) om forskning som har gjorts om marijuanabruk i USA. Becker (1963/2006) framför att marijuana är olagligt och att användning av marijuana inte ses som accepterat av samhället. Trots detta använder ett stort antal människor sig av marijuana. En teori som Becker (1963/2006) tar upp är att människors karaktärsdrag kan förklara varför människan är motiverad eller mottaglig för ett avvikande beteende. Exempel kan vara psykisk ohälsa eller att personen har en nyfikenhet kring en viss drog. Becker (1963/2006) tar även upp att användning av marijuana kan ses som ”fritidsbetonat” där personen använder sig av marijuana på fritiden och där användningen är tillfällig. Här menar Becker (1963/2006) att de personer som använder sig av marijuana på fritiden kan tillhöra en grupp i samhället där beteendet inte ses som avvikande utan snarare som lämpligt och moraliskt. Becker (1963/2006) menar även att det finns olika teorier kring

varför människor använder sig av marijuana och att det i många fall krävs ett flertal teorier för att hitta en lämplig förklaring.

3.3 Etablerade och outsiders

Elias och Scotson (1965/1999) skriver om begreppen etablerade och outsiders. Elias och Scotson (1965/1999) utgår ifrån ett förortsområde i England där nyinflyttade Londonbor på 1940-talet setts som nykomlingar i förhållande till de bybor som bott i området sedan lång tid tillbaka. Med begreppen etablerade och outsiders beskrivs skillnader i traditioner, levnadssätt och vanor mellan dessa människor. Denna uppdelning av etablerade och outsiders beskrivs utifrån begreppet social stratifiering. Med social stratifiering menar Elias och Scotson (1965/1999) den sociala rangordning som finns mellan nykomlingarna och de bybor som sedan länge bott i förortsområdet. Denna sociala rangordning utgår ifrån vilket bostadsområde människan tillhör där nykomlingar blir utfrusna från bybornas bostadsområde. Enligt Elias och Scotson (1965/1999) förväntar sig den etablerade gruppen att gruppen av outsiders ska anpassa sig efter de regler och traditioner som den etablerade gruppen sätter.

Uppdelningen mellan etablerade och outsiders medför ett maktförhållande där människorna i den etablerade gruppen har makt över gruppen av outsiders. Här används stigmatisering som begrepp utifrån att den etablerade gruppen har en högre social rangordning och en negativ uppfattning om gruppen av outsiders som har en lägre social rangordning. Detta sätt att se på social rangordning i samhället menar Elias och Scotson (1965/1999) påverkar den yngre generationens uppfattningar och värderingar. Elias och Scotson (1965/1999) menar att barns personlighetsutveckling påverkas oavsett om barnet växer upp i en etablerad grupp eller i en grupp av outsiders. Med personlighetsutveckling syftar Elias och Scotson (1965/1999) på barnens självbild och självrespekt. Denna påverkan ser olika ut i de olika grupperna. Barns självbild och självrespekt kan stärkas i den etablerade gruppen medan barn i gruppen av outsiders kan få en sämre självbild och sämre självrespekt. Elias och Scotson (1965/1999) menar att detta beror på att människor som tillhör en etablerad grupp ses som mer respektabla människor i förhållande till de människor som tillhör en grupp av outsiders som ses som mindre respektabla människor.

4. Metod

Detta kapitel syftar till att redogöra för undersökningens metodologiska val. Kapitlet inleds med en redogörelse av den metod som valts och därefter följer en redogörelse för det urval som gjorts. Kapitlet fortsätter sedan med en beskrivning av undersökningens genomförande och en diskussion om undersökningens kvalitet. Därefter följer en diskussion om etiska överväganden och kapitlet avslutas sedan med en reflektion av de metodologiska val som gjorts.

4.1 Val av metod

Denna undersökning bygger på en kvalitativ forskningsansats i form av intervjuer. Utifrån denna kvalitativa forskningsansats används det induktiva synsättet som utgångspunkt. Enligt Bryman (2011) innebär det induktiva synsättet att teorier skapas utifrån data. Dessa data fås genom empiriska undersökningar. Slutsatser dras sedan utifrån den empiriska undersökningen som gjorts och de teorier som skapats. Detta till skillnad från det deduktiva synsättet inom kvantitativ forskning där slutsatser dras utifrån en redan känd teori samt utifrån det som generellt sett bör gälla och vara sant. Utifrån att denna undersökning bygger på en kvalitativ forskningsansats läggs vikt vid hur människor uppfattar och tolkar sin sociala omgivning där kvantitativ forskning istället söker generaliserbara resultat utifrån en objektiv verklighet. Den kvalitativa forskningen fokuserar enligt Bryman (2011) på tolkning av ord istället för kvantifiering av data. Därmed anses den kvalitativa forskningsansatsen vara mest lämplig i denna undersökning. Detta utifrån undersökningens syfte och frågeställningar där tolkning av ord söks istället för kvantifiering av data. Utifrån undersökningens syfte och frågeställningar anses även intervjuer vara mest lämpligt då människors uppfattningar och tolkningar om den sociala verkligheten söks. Intervjuerna som har gjorts är semistrukturerade vilket innebär att intervjuerna bygger på en intervjuguide (se bilaga 1) med frågor. Semistrukturerade intervjuer utgår ifrån en intervjuguide där specifika teman och frågor framgår. Dessa frågor behöver nödvändigtvis inte ställas i ordning utan det viktiga är att de teman som framgår av intervjuguiden berörs. Utöver de teman och frågor som tas upp har den person som intervjuar möjlighet att komplettera med följdfrågor för att exempelvis utveckla eller förtydliga intervjupersonens svar (Bryman, 2011).

4.2 Urval

Denna undersökning bygger på fem intervjuer om 45-60 minuter med behandlingsassistenter som arbetar på ett LVM-hem. Det LVM-hem som behandlingsassistenterna arbetar på har kvinnor från 18 år och uppåt som målgrupp. De kvinnor som vårdas på LVM-hemmet har alkohol-, narkotika- eller blandmissbruk. LVM-hemmet har tre avdelningar med 6-12 kvinnor per avdelning (Statens institutionsstyrelse, 2020). Intervjuer med behandlingsassistenter har gjorts utifrån att behandlingsassistenter arbetar nära kvinnorna på LVM-hemmet. Behandlingsassistenterna är tillgängliga dygnet runt och anses därför sitta på en kunskap om hur kvinnorna lever det dagliga livet på LVM-hemmet. Fyra kvinnor och en man har intervjuats. Intervjupersonerna är mellan 25-67 år. Erfarenhet av arbetet som behandlingsassistent på LVM-hemmet varierar från tre månader till åtta år. Trots att behandlingsassistenterna beskriver kvinnor och deras arbete med kvinnor beaktas inte genusperspektivet i denna undersökning. Vid läsning av undersökningens resultat bör läsaren därmed ha i åtanke att behandlingsassistenternas framställningar kan vara påverkade av könsnormer, alltså hur behandlingsassistenterna förväntar sig att kvinnornas livsstilar och förhållningssätt till sociala regler ser ut utifrån deras biologiska kön. Med detta menas att det kan vara så att behandlingsassistenterna förväntar sig att kvinnorna är på ett visst sätt på grund av att de är kvinnor. Någon analys kring kön har inte genomförts med anledning av studiens omfattning och den tid som finns för genomförandet där avgränsningar är nödvändiga.

Kontakt med LVM-hemmet har tagits genom LVM-hemmets institutionschef, en så kallad representant (Bryman, 2011), där information om undersökningens syfte och genomförande har presenterats. Undersökningens syfte och genomförande har därefter granskats av en forsknings- och utredningsavdelning som finns inom SiS. Denna granskning görs enligt information från institutionschef vid alla studier med personal eller klienter inom SiS. Efter denna granskning har undersökningens syfte och genomförande godkänts av forsknings- och utredningsavdelningen. Därefter har LVM-hemmets institutionschef förmedlat mejladresser till behandlingsassistenter som arbetar på LVM-hemmet. Ett informationsbrev har skickats via mejl till var och en av intervjupersonerna. Informationsbrevet innehåller information om undersökningens syfte, att medverkan är frivillig, att intervjupersonen är anonym samt att intervjun kommer att spelas in. Därefter har tid och plats för intervjuerna bekräftats, även detta via mejl.

Undersökningens urval är ett målinriktat urval vilket innebär att de personer som har intervjuats har en direkt koppling till undersökningens syfte och frågeställningar. Det finns inte några riktlinjer för storleken på urvalet i en kvalitativ undersökning. Det finns

kvalitativa undersökningar som bygger på ett stort urval och det finns kvalitativa undersökningar som bygger på ett litet urval. Urvalsstorleken kan bero på ett flertal olika faktorer som exempelvis den tid och de pengar som finns för genomförandet. Även precision är ett exempel där en undersökning med ett litet urval ökar riskerna för ett missvisande resultat medan ett stort urval minskar riskerna för ett missvisande resultat (Bryman, 2011). Denna undersökning bygger på fem intervjuer med anledning av den tid som finns för genomförandet. Genomförandet innebär att hålla intervjuer, att transkribera intervjuerna samt att analysera materialet. Ett mindre antal intervjuer har därmed genomförts för att på så sätt kunna genomföra analysen av materialet ordentligt.

4.3 Undersökningens genomförande

4.3.1 Insamling

Undersökningens genomförande har varit en process i flera steg (Silverman, 2011). Undersökningens process har börjat med formulering av syfte och frågeställningar. Efter formulering av syfte och frågeställningar har en inläsning gjorts av den forskning som finns utifrån undersökningens syfte och frågeställningar. Efter denna inläsning har en intervjuguide utformats och kontakt med intervjupersoner har tagits. Därefter har intervjuerna genomförts. Intervjuerna har genomförts på de platser som intervjupersonerna har önskat. Tre intervjuer har genomförts på intervjupersonernas arbetsplats, en intervju har genomförts i intervjupersonens hem och en intervju har genomförts via telefon. En intervju har genomförts via telefon då fysisk intervju inte har varit möjligt utifrån intervjupersonens tidsschema. Att hålla intervjuer via telefon kan innebära både möjligheter och begränsningar. Ett exempel på en sådan möjlighet är att intervjuer via telefon är tidseffektiva både för den person som intervjuar men också för intervjupersonen. Ännu ett exempel är att intervjupersonens svar inte påverkas av faktorer som ålder, klass eller etnisk bakgrund hos den person som intervjuar. Detta ser Bryman (2011) som en fördel utifrån att eventuella felkällor i undersökningens resultat minskar. Ett exempel på en sådan begränsning är i sin tur att den person som intervjuar inte ser intervjupersonens kroppsspråk. Detta kan påverka förståelsen för intervjupersonens svar och därmed undersökningens resultat. Ytterligare ett exempel är att intervjuer via telefon i många fall blir kortare jämfört med intervjuer som genomförs ansikte mot ansikte (Bryman, 2011). Detta har blivit tydligt under undersökningens gång då de intervjuer som har genomförts ansikte mot ansikte har blivit närmare 60 minuter långa. Den intervju som har genomförts via telefon har i sin tur blivit kortare då jag som intervjuare upplevt att det har varit svårare att hålla igång ett samtal över telefon. Vidare har samtliga

intervjuer spelats in och transkriberats. Transkription handlar om att tal överförs till skrift. Syftet med transkription är att studera talets innehåll, struktur eller form. Denna transkription kan vara mer eller mindre detaljerad beroende på vilka intressen och syften som finns i det specifika fallet. Utifrån undersökningens syfte och frågeställningar har transkriptionen gjorts tillräckligt detaljerad för att tolkningar ska kunna göras och för att slutsatser ska kunna dras. Transkriptionen har gjorts i nära anslutning till den tidpunkt då intervjuerna har genomförts (Linell, 1994).

4.3.2 Bearbetning och analys

Efter inhämtning och transkribering av samtligt material har materialet sorterats och reducerats. Sortering av materialet handlar om att materialet grupperas där forskaren väljer ut det material som är relevant för undersökningens syfte och frågeställningar. Det material som väljs bort placerar forskaren på annat ställe. Genom denna sortering och reducering får forskaren en bättre överblick över inhämtat material (Rennstam & Wästerfors, 2015). Därefter har materialet kodats. Denna kodning handlar om att sortera materialet efter begrepp och kategorier för att på så sätt se mönster och samband. Kodningen har genomförts genom en översiktlig läsning av samtligt material för att sedan läsa var och en av intervjuerna mer ingående. Därefter har begrepp och kategorier identifierats med hjälp av färgpennor och markeringar (Jönsson, 2010). Exempel på de begrepp och kategorier som har identifierats är arbetslöshet, bristfälliga relationer, normbrytande beteende, normalisering av drogbruk samt grupptillhörighet. De begrepp och kategorier som har identifierats har sedan tolkats för att på så sätt kunna göra en analytisk bearbetning. I denna analytiska bearbetning har begrepp och kategorier kopplats till avsnitten om tidigare forskning och teoretisk utgångspunkt. Denna tolkning och analytiska bearbetning utgör resultatet av undersökningen (Bryman, 2011).

4.4 Undersökningens kvalitet

Vid bedömning av undersökningens kvalitet kan begreppen tillförlitlighet och äkthet användas. Begreppet tillförlitlighet handlar enligt Bryman (2011) om att undersökningen ska vara trovärdig. Denna trovärdighet behöver forskaren skapa i undersökningens resultat. Detta kan forskaren exempelvis göra genom respondentvalidering. Respondentvalidering handlar om att forskaren förmedlar sina resultat till de personer som har medverkat i undersökningen för att på så sätt få bekräftat att resultaten stämmer (Bryman, 2011). För att öka trovärdigheten i denna undersökning har intervjupersonernas svar validerats under intervjuernas gång. Detta har gjorts genom sammanfattningar av intervjupersonernas svar följt

av förtydligande frågor. Intervjupersonerna har därefter bekräftat eller gett ytterligare förklaringar. Detta har jag som intervjuare alltså gjort för att få bekräftat att jag har förstått intervjupersonerna rätt. Vidare handlar begreppet tillförlitlighet också om att undersökningen ska vara pålitlig. Denna pålitlighet handlar om att forskaren redogör för hela forskningsprocessen samt att forskaren har ett granskande synsätt under undersökningens gång (Bryman, 2011). Pålitligheten i denna undersökning kan påverkas av att semistrukturerade intervjuer har gjorts. Detta beror på att intervjuerna bygger på en intervjuguide med frågor vilka även öppnar upp för följdfrågor beroende på intervjupersonernas svar. Detta innebär att intervjuerna kan se olika ut beroende på vilka följdfrågor som ställs. Trots att avsikten är att redogöra för hela forskningsprocessen kan alltså en annan forskare få ett resultat som skiljer sig något. Även möjligheten till att styrka och konfirmera undersökningens resultat är enligt Bryman (2011) av betydelse för undersökningens tillförlitlighet. Detta handlar om huruvida undersökningens resultat går att styrka och i vilken utsträckning dessa resultat går att styrka (Bryman, 2011). Här har jag varit noggrann med att läsa in mig på samt förstå den tidigare forskning som finns utifrån undersökningens syfte och frågeställningar. Jag har under undersökningens gång samt i analysen av materialet haft med mig den tidigare forskning som jag har läst in mig på för att på så sätt beakta rimligheten i det material som har samlats in. Vidare används även begreppet äkthet vid bedömning av undersökningens kvalitet. Äkthet handlar om att undersökningen ska förmedla en rättvis bild av de uppfattningar och åsikter som de personer som har medverkat i undersökningen har förmedlat (Bryman, 2011). För att öka äktheten i denna undersökning har citat från intervjupersonerna tagits upp i analysen av resultatet. Detta har gjorts för att tydliggöra intervjupersonernas uppfattningar och åsikter. Äktheten i denna undersökning kan också öka utifrån att egna värderingar och egna åsikter inte har presenterats.

4.5 Forskningsetik

Etiska överväganden är framförallt viktiga i den forskning där individer studeras. Med hänsyn till etiska överväganden bygger denna undersökning på intervjuer med behandlingsassistenter som arbetar med kvinnor som har ett alkohol-, narkotika- eller blandmissbruk. Detta beror på undersökningens syfte och frågeställningar där intervjuer med kvinnor som har ett alkohol-, narkotika- eller blandmissbruk kan ses som ett intrång i kvinnornas privatliv. Med intrång i kvinnornas privatliv menas varje människas rätt till ett privatliv där en del frågor kan anses vara för privata (Bryman, 2011). Kvinnor som har ett alkohol-, narkotika- eller blandmissbruk kan även befinna sig i en svår livssituation vilket är ännu en anledning till att intervjuer med

behandlingsassistenter har gjorts i denna undersökning (Kalman & Lövgren, 2019). Här menar Andersson och Swärd (2008) att det är av betydelse att som forskare reflektera över om och hur en studie ska genomföras. Forskning kring människor som befinner sig i en svår livssituation kan leda till förbättringar för dessa människor. Detta innebär att forskningen kan vara ett sätt att lyfta dessa människors röster och erfarenheter. Därmed kan forskning kring människor som har en svår livssituation ses som en skyldighet. Dock behöver forskaren överväga hur denna forskning ska genomföras. Forskningen behöver genomföras på ett sätt som fungerar för den enskilde där en del studier kan vara mer ingående och beskrivande medan andra studier kan förklara mer generella mönster. Forskningen kan i vissa fall bygga på möten mellan forskare och människor som befinner sig i en svår livssituation men forskningen kan även bygga på möten mellan forskare och en person som arbetar med dessa människor. I möten mellan forskare och professionell är det av betydelse att få en rättvis bild av den verklighet som människor som befinner sig i en svår livssituation har. För att få en rättvis bild är forskarens sätt att kommunicera samt vilja att förstå avgörande (Andersson & Swärd, 2008). Formulering av syfte och frågeställningar har gjorts utifrån mitt intresse för området. Det har därför varit av betydelse för mig att förstå och att få en så rättvis bild som möjligt av de förklaringsmodeller och tolkningar som behandlingsassistenterna har framfört kring kvinnornas identitetsskapande och förhållningssätt till sociala regler.

Denna undersökning tar även hänsyn till de etiska principer som är grundläggande i den forskning där individer studeras. Dessa principer är enligt Bryman (2011) informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet handlar om att informera intervjupersonen om undersökningens syfte samt att medverkan är frivillig. Samtyckeskravet handlar om att informera intervjupersonen om att intervjupersonen kan avsluta sitt deltagande under undersökningens gång utan förklaring. Konfidentialitetskravet innebär att information behöver ges om att intervjupersonen är anonym och att intervjupersonens uppgifter inte kommer att röjas. Nyttjandekravet innebär i sin tur information om att det som sägs i intervjun endast kommer att användas i undersökningen. Dessa etiska principer har tagits hänsyn till genom att ett informationsbrev med denna information har skickats till var och en av intervjupersonerna innan tid för intervju. Informationen har även tagits upp i början av var och en av intervjuerna. Konfidentialitetskravet har även tagits hänsyn till genom att autentiska namn inte har nämnts i transkriberingarna eller i analysen av materialet. Nyttjandekravet har i sin tur även tagits hänsyn till genom att inspelat material endast har lyssnats på att mig. Efter transkribering av intervjuerna har inspelat material raderats (Bryman, 2011).

4.6 Metodreflektion

Något som bör problematiseras är att denna studie bygger på hur en grupp förklarar en annan grups identitetsskapande och förhållningssätt till sociala regler. Detta bör problematiseras utifrån att undersökningens resultat kan uppfattas på olika sätt av olika människor. Med detta menas att det kan vara så att människor med ett missbruk inte känner igen sig i undersökningens resultat då det är behandlingsassistenters förklaringsmodeller och tolkningar som framställs. Trots att min avsikt har varit att förmedla värderingsfri och objektiv empiri behöver alltså hänsyn tas till att det är en grupp som förklarar en annan grups identitetsskapande och förhållningssätt till sociala regler. Detta kan därmed innebära att kvinnor med alkohol-, narkotika- eller blandmissbruk som vårdas på LVM-hem inte håller med om den bild som förmedlas i denna studie kring identitetsskapande och förhållningssätt till sociala regler. Undersökningens resultat ses därför inte som fakta eller sanning utan som ett av flera möjliga perspektiv.

Även val av metod kan diskuteras. Jag valde en kvalitativ forskningsansats i form av intervjuer på grund av undersökningens syfte och frågeställningar där behandlingsassistenters förklaringsmodeller och tolkningar söktes. Vid val av metod övervägdes möjligheter och begränsningar hos en rad olika metoder. En av de metoder som övervägdes var enkäter. Undersökningen hade då byggt på en kvantitativ forskningsansats som bidragit med generaliserbara resultat. De möjligheter jag ser med enkäter som metod är att antalet respondenter hade ökat. Antalet respondenter hade ökat utifrån att respondenterna hade kunnat besvara enkäten på egen hand. På grund av att respondenterna hade kunnat besvara enkäten på egen hand hade respondenterna dessutom inte påverkats av faktorer som ålder, klass eller etnisk bakgrund hos mig som intervjuare. De begränsningar jag ser med enkäter som metod är i sin tur att följdfrågor inte hade kunnat ställas. På grund av att följdfrågor inte hade kunnat ställas hade respondenterna inte kunnat fördjupa eller förtydliga sina svar. Respondenterna hade även kunnat hoppa över frågor i enkäten på grund av att respondenterna inte hade kunnat få hjälp med att förstå och besvara enkäten. Möjligheterna med enkäter som metod hade påverkat undersökningens resultat positivt medan begränsningarna med enkäter som metod hade påverkat undersökningens resultat negativt (Bryman, 2011). Ännu ett exempel är deltagande observation som metod. Undersökningen hade då byggt på en kvalitativ forskningsansats. De möjligheter jag ser med deltagande observation som metod är att jag hade befunnit mig på behandlingshemmet och varit delaktig i de boendes vardag. Jag hade dessutom kunnat komplettera denna observation med andra

metoder som intervjuer eller vanliga samtal. Dock finns det en rad begränsningar eller etiska problem med deltagande observation som metod. Ett av dessa etiska problem som jag hade ställts inför hade varit att få tillträde till miljön på behandlingshemmet. Behandlingshemmet är en sluten miljö där de boende tvångsvårdas för alkohol-, narkotika- eller blandmissbruk. Därmed kan det tänkas vara svårt, om ens möjligt, att få tillträde till miljön på behandlingshemmet. Det är även så att en deltagande observation kan ses som ett intrång i de boendes privatliv. Därmed anses deltagande observation inte vara lämpligt i en undersökning som denna (Bryman, 2011).

5. Resultat och analys

Detta kapitel syftar till att analysera det insamlade materialet och besvara undersökningens frågeställningar. Det är behandlingsassistenternas förklaringsmodeller och tolkningar kring kvinnornas identitetsskapande och förhållningssätt till sociala regler som framförs. Dessa förklaringsmodeller och tolkningar ses inte som en sanning utan som möjliga förklaringsmodeller och tolkningar för att besvara undersökningens frågeställningar. Intervjupersonerna benämns som intervjuperson 1, 2, 3, 4 och 5. Hänvisning sker genom att den intervjuperson som texten avser skrivs inom parentes.

5.1 Framställningar av kvinnornas identitetsskapande

5.1.1 Kvinnornas livsstilar

I denna studie framför behandlingsassistenterna att majoriteten av kvinnorna på LVM-hemmet är arbetslösa (1, 2, 3, 4 & 5). Behandlingsassistenterna framför att det finns kvinnor som tidigare har haft någon form av sysselsättning men att kvinnorna innan beslut om tvångsvård är så pass sjuka i missbruket att det är svårt att upprätthålla en fungerande vardag (1, 4 & 5). Därmed menar intervjuperson 4 att missbruket är kvinnornas sysselsättning innan beslut om tvångsvård. Det är även så att många av kvinnorna inte har fullföljt sina gymnasiestudier, detta enligt intervjuperson 2. Enligt Kroger (2006) formas människans förhållningssätt till sysselsättning, normer och värderingar under ungdomsåren. Det förhållningssätt som utvecklas till exempelvis sysselsättning är avgörande för de val och beslut som människan ställs inför senare i livet. Dessa val och beslut kan handla om utbildning eller arbete (Kroger, 2006). Istället för att studera eller arbeta menar behandlingsassistenterna att många av kvinnorna försörjer sig genom exempelvis försörjningsstöd från socialtjänsten, genom att sälja droger eller genom prostitution (1, 2 & 4).

De kvinnor som försörjer sig genom prostitution använder sin kropp som verktyg. Detta för att få mat för dagen och för att få sina droger. Kvinnorna kan även använda sin kropp som verktyg för att få tak över huvudet. Dessa kvinnor bor hos pojkvänner eller manliga bekanta, detta enligt intervjuperson 3. Enligt behandlingsassistenterna kan även boende genom socialtjänsten förekomma som exempelvis härbärge. Även boende hos föräldrar kan förekomma vilket framförallt gäller de yngre kvinnorna som är runt 18-20 år (1 & 5). Dock poängterar intervjuperson 1 att många av kvinnorna inte har ett stabilt boende utan att kvinnorna tar en dag i taget. Dessa kvinnor bor enligt intervjuperson 1 hos kompisar och andra som missbrukar.

Behandlingsassistenterna framför att kvinnorna generellt sett har bristfälliga relationer (3 & 4). Dock menar intervjuperson 2 att kvinnorna generellt sett har någon form av kontakt med någon familjemedlem. Denna familjemedlem kan vara en förälder, ett syskon eller en släkting (2). Behandlingsassistenterna framför även att en del familjer har ett ultimatum gentemot kvinnan där familjen inte är närvarande om kvinnan missbrukar utan endast i de perioder där kvinnan är drogfri. Enligt behandlingsassistenterna är dessa familjer drogfria med en fungerande vardag. Dock menar behandlingsassistenterna att det finns familjer som har ett eget missbruk eller annat normbrytande beteende där relationen inte gynnar kvinnan. Har exempelvis föräldrarna ett eget missbruk eller annat normbrytande beteende kan kvinnan enligt behandlingsassistenterna inte få stöd i förändringsprocessen mot ett drogfritt liv (1 & 4). Sato (2004) menar att de normer som finns i kvinnans närhet är avgörande för kvinnans utveckling. En kvinna som växer upp i en hemmiljö där droger används har en ökad risk för att utveckla ett normbrytande beteende (Sato, 2004). Även Berglund, Berggren och Fahlke (2003) menar att bristande uppväxtförhållanden är avgörande för kvinnornas identitetsbildning. Växer kvinnan upp med föräldrar med ett missbruk eller annat normbrytande beteende löper kvinnan större risk för att utveckla ett eget missbruk eller annat normbrytande beteende. Kvinnan löper också större risk för att utveckla psykisk ohälsa vilket i sin tur kan vara en orsak till att ett missbruk eller annat normbrytande beteende utvecklas (Berglund, Berggren & Fahlke, 2003). Här menar även Bourdieu (1999) att de vanor som finns inom individens familj har betydelse för individens habitus, alltså hur individen orienterar sig i samhället. Med detta menas att de erfarenheter och minnen som individen får under uppväxten formar individen och individens föreställningar om samhället (Bourdieu, 1999).

Enligt behandlingsassistenterna kan bristfälliga familjerelationer kompenseras med vänner. Med detta menar behandlingsassistenterna att en del kvinnor kan byta ut familj

mot vänner, exempelvis om kvinnans familj ställer krav på att kvinnan inte ska använda sig av droger. Ett krav från kvinnans familj kan enligt intervjuperson 3 vara ”antingen så slutar du missbruka och skaffar hjälp eller så finns det ingenting att hämta här och då vill vi inte ha någonting med dig att göra”. Här berättar intervjuperson 3 att kvinnorna som befinner sig på LVM-hemmet har ett så pass allvarligt missbruk att drogfrihet kan kännas omöjligt. Utifrån att drogfrihet för kvinnan kan kännas omöjligt menar intervjuperson 3 att ”drogerna och vännerna lockar mer just där och då”. Kvinnan väljer enligt intervjuperson 3 vännerna utifrån att kvinnan då kan fortsätta använda sig av droger. Denna relation bygger enligt intervjuperson 3 och intervjuperson 5 på drogbruk då dessa vänner kan ha ett eget missbruk eller annat normbrytande beteende vilket i sin tur förstärker kvinnans egna missbruk. Här skriver Sato (2004) om den sociala aspekten av drogbruk där kvinnans drogbruk förstärks i sociala sammanhang där andra människor också brukar droger. I linje med detta berättar både intervjuperson 1 och intervjuperson 4 att kvinnornas umgänge generellt sett består av personer med ett eget missbruk eller annat normbrytande beteende. Intervjuperson 1 berättar att:

Majoriteten av kvinnornas vänner har någon form av missbruk eller normbrytande beteende. Oftast är det ju sedan långt tillbaka. Det är ju väldigt sällan i tvångsvården att de här kvinnorna plötsligt har börjat missbruka utan det har ju utvecklats under lång tid. Just när de kommer till oss då har de ju varit i ett aktivt missbruk precis innan och då är det ju andra personer som missbrukar som de umgås med.

Behandlingsassistenterna beskriver kvinnornas umgänge som ett bristfälligt socialt nätverk utifrån att dessa personer ”kanske inte alltid är så bra kompisar utan att de vill ha något i utbyte” (3). Kvinnornas sociala nätverk kan enligt Bourdieu (1999) betraktas som ett socialt kapital. Detta sociala kapital varierar från kvinna till kvinna utifrån kvinnans grupptillhörighet samt släkt- och vänskapsband (jfr Bourdieu, 1999). Dessa vänskapsband knyter kvinnorna enligt intervjuperson 2 på platser där missbruk förekommer. Exempel är socialtjänst, sjukhus, psykiatriska akutavdelningar, häkte och AA-möten (2). Här berättar intervjuperson 1 att:

Kvinnorna knyter kontakter där de är som häkte, sjukhus och socialtjänst. Där de lämnar sina urinprov och där de blir avgiftade. Är de då inte fullt motiverade så är det lätt att hitta sina likar där och det är lätt att falla tillbaka. Det är ju där de träffar människor. Många har ju en sådan historik.

Jenkins (2014) menar här att tillhörighet till sociala grupper i samhället utgör en central del av människans liv. Denna tillhörighet påverkar människan och dennes identitet på olika sätt beroende på gruppens intressen och värderingar (Jenkins, 2014). Även Helmersson (2010) menar att människan vill passa in i en social grupp där exempelvis en människas alkoholkonsumtion ökar i en grupp med en positiv inställning till alkohol. Vidare menar intervjuperson 2 att kvinnornas partnerskap fungerar på ett liknade sätt som kvinnornas vänskapsband. Även detta beror enligt intervjuperson 2 på att kvinnorna rör sig i kretsar där missbruk förekommer. Det är därför enligt intervjuperson 1 ”vanligt att även partnern har ett missbruk eller annat normbrytande beteende”. Dock finns det enligt intervjuperson 1 ”kvinnor som har en partner som inte använder droger”.

Enligt behandlingsassistenterna varierar kvinnornas intressen (4). Enligt behandlingsassistenterna har kvinnorna generellt sett haft ett fritidsintresse tidigare i livet men innan beslut om tvångsvård är kvinnorna så pass sjuka i missbruket att det är svårt att behålla ett fritidsintresse (1, 2, 3, 4 & 5). Dock menar intervjuperson 1 och intervjuperson 4 att många av kvinnorna vill återuppta ett fritidsintresse som de tidigare har haft. Detta beskrivs av intervjuperson 4:

Många av kvinnorna har haft ett fritidsintresse innan som till exempel träning eller någon lagsport men det försvinner ju när de missbrukar. Det finns ju kvinnor som börjar måla under tiden på LVM-hemmet och det kanske är någonting som de har gjort mycket innan. Andra kvinnor börjar träna och det kan också vara någonting som de har gjort mycket innan men innan beslutet om LVM upptar drogerna hela deras vardag.

Här menar Kroger (2006) att det finns ett samspel mellan människans intressen och människans behov. Detta samspel påverkar människans identitet. Utifrån citatet ovan kan detta innebära att en kvinnas intresse och behov innan beslut om tvångsvård är drogbruk. Kvinnan är beroende av droger och det ligger därmed i kvinnans intresse att bruka droger. Under tiden på LVM-hemmet har kvinnan inte tillgång till droger utan söker efter andra intressen som upptar kvinnans vardag (Kroger, 2006). Här menar Nylander (2015) i sin tur att kvinnor kan utveckla andra identiteter under tiden de är frihetsberövade. Detta menar Nylander (2015) beror på att kvinnorna under tiden de är frihetsberövade befinner sig i en annan miljö med andra omständigheter att anpassa sig efter. Precis som Kroger (2006) menar att kvinnorna söker efter andra intressen istället för drogbruk, menar Nylander (2015) att kvinnorna söker efter andra identiteter utifrån att kvinnorna inte har tillgång till droger på LVM-hemmet. Under tiden på LVM-hemmet kan kvinnorna därmed utforska andra delar av

sin identitet (Nylander, 2015). Exempelvis kan kvinnorna enligt citatet ovan återuppta intresset för målning och träning (4). Ännu ett exempel är intresset för kläder och utseende vilket framförallt gäller de yngre kvinnorna enligt intervjuperson 3 och intervjuperson 5. Detta beskrivs av intervjuperson 3:

Det finns en stor skillnad mellan de som är yngre och de som är äldre. Bland de som är yngre är det mycket fokus på utseende och kläder. Det ska vara märkeskläder och så. Bland de äldre är det mer slitna kläder och så.

Här menar Almér (2006) att kläder är ett sätt för människan att presentera sig och göra sig synlig för andra. Utifrån citatet ovan kan kläder ha större betydelse för de yngre kvinnorna jämfört med de äldre kvinnorna. En yngre kvinna kan presentera sig och göra sig synlig för andra genom märkeskläder medan en äldre kvinna kan presentera sig och göra sig synlig för andra genom slitna kläder (jfr Almér, 2006). I linje med detta berättar intervjuperson 1 att en del av kvinnorna har en utmanande klädstil. Även detta kan enligt Almér (2006) vara ett sätt för kvinnan att presentera sig och göra sig synlig för andra. Dock berättar intervjuperson 2 precis som intervjuperson 1 att vissa kvinnor kan ha en utmanande klädstil men att dessa kvinnor inte är mer utmanande än andra personer i samhället. Enligt intervjuperson 2 är kvinnornas klädstil individuell och kvinnorna klär sig som vem som helst i samhället.

5.1.2 Attityder och förhållningssätt

Enligt behandlingsassistenterna ser kvinnornas attityder och förhållningssätt olika ut. Dessa attityder och förhållningssätt ser även olika ut beroende på det sammanhang som kvinnorna befinner sig i (1 & 2). Dock menar intervjuperson 3 och intervjuperson 4 att kvinnorna generellt sett har en hård attityd. Denna attityd menar intervjuperson 3 och intervjuperson 5 kan visa sig genom fult språk eller genom att hävda sig. Med fult språk menas att de boende använder sig av svordomar och könsord. Med att hävda sig menas att de boende ”visar att ingen annan bestämmer över mig” vilket exempelvis kan visas genom kroppsspråk där de boende har en stolt hållning (3). Detta behov av att hävda sig menar intervjuperson 3 och intervjuperson 5 beror på att de boende inte vill visa sig svaga eller osäkra. En boende som visar sig svag eller osäker blir enligt behandlingsassistenterna utfrysad. De boende kan även ha en hård attityd både mot andra boende men även mot personal, detta enligt intervjuperson 3. Intervjuperson 4 menar även att de attityder och förhållningssätt som kvinnorna har haft utanför LVM-hemmet är avgörande för de attityder och förhållningssätt som kvinnorna har

när de befinner sig på LVM-hemmet. Med detta menar intervjuperson 4 att kvinnor som exempelvis har haft en ledarroll utanför LVM-hemmet generellt sett har en ledarroll även under tiden på LVM-hemmet. Enligt behandlingsassistenterna är det även så att de boende kan förhålla sig på ett sätt gentemot personal och på ett annat sätt gentemot andra boende (1 & 2). Ett exempel som intervjuperson 1 tar upp är att en kvinna kan prata om orättvisor i samhället med personal där samhället tar bort det kvinnan mår bra av vilket är drogen. Med andra boende kan kvinnan istället prata om vad kvinnan har varit med om och att det är svårt att ta sig ur missbruket. Det kan också vara tvärtom där kvinnan vänder sig till personal för stöd för att sedan visa sig tuff inför andra boende (1). Detta beskrivs av intervjuperson 1:

I samtal med personal så kan det handla om en känsla av orättvishet från samhällets sida att man känner att man mår bättre av att missbruka än att inte missbruka och mot de andra boende så kan det istället vara en annan förståelse för att man kanske inte vill ha det så men att det är svårt att ta sig ur på något sätt.

I de fall där kvinnan vänder sig till andra boende för stöd kan det enligt Dingle, Cruwys och Frings (2015) handla om att kvinnan är mer angelägen om att ta emot stöd från människor som kvinnan identifierar sig med. Med detta menar Dingle, Cruwys och Frings (2015) att andra boende har liknande erfarenheter som kvinnan vilket gör att kvinnan identifierar sig mer med andra boende jämfört med personal som inte kanske inte har dessa erfarenheter. Kvinnan kan enligt intervjuperson 1 uppleva att andra boende förstår kvinnan bättre. Vidare beskriver även intervjuperson 2 att de boende kan förhålla sig på ett sätt gentemot personal och på ett annat sätt gentemot andra boende. Intervjuperson 2 berättar att:

Mot personal kan en sida visas och mot andra klienter en annan sida. Som klient är du beroende av att personalen finns där för dig och att du kan göra vissa saker men mot andra klienter kan du visa upp en annan sida när personalen inte ser eller hör. [...] man kan till exempel bevaka och kontrollera allt som händer i gruppen utan att personalen är medveten om det.

Utifrån dessa citat blir det tydligt att kvinnornas förhållningssätt till personal och till andra boende ser olika ut i olika sammanhang. Det blir även tydligt att kvinnornas sätt att presentera sig på skiljer sig åt från kvinna till kvinna. Enligt Almér (2006) blir kvinnans identitet synlig utifrån det sätt kvinnan presenterar sig på. Avgörande för hur kvinnans identitet blir synlig för andra är kvinnans sätt att prata och handla. Enligt Almér (2006) kan kvinnan som pratar med personal om orättvisor i samhället och med andra boende om vad kvinnan har varit med om,

uppfattas ha ett visst bemötande och en viss attityd av personal och ett annat bemötande och en annan attityd av andra boende. Detta utifrån att kvinnan presenterar sig på olika sätt i olika sammanhang (jfr Almér, 2006).

5.1.3 Identitetsskapande vid mötet med institutionen

Behandlingsassistenterna framför att kvinnornas missbruk generellt sett kommer på tal först vid en inskrivningsintervju som görs i början av vårdtiden (1, 2, 3, 4 & 5). Vid denna inskrivningsintervju ställs frågor kring kvinnans missbruk. Dessa frågor handlar enligt behandlingsassistenterna om vad kvinnan har tagit för droger där kvinnan svarar ja och nej på varje drog. Även frågor kring varför kvinnan har börjat ta droger ställs. Intervjuperson 1 berättar att kvinnorna generellt sett är öppna och ärliga med sina svar. Intervjuperson 1 berättar även att kvinnorna generellt sett har full koll på när och hur de har brukat droger. Intervjuperson 2 och intervjuperson 5 menar i sin tur att missbruket kommer på tal i gruppen först vid andra boendes frågor. Intervjuperson 2 berättar att:

När kvinnorna presenterar sig till andra boende så säger de vad de heter och var de kommer ifrån och sedan kan det vara de andra boendes frågor om vad kvinnan tar där missbruket kommer fram för alla vet ju att de är där på grund av missbruk.

Dock menar intervjuperson 1 att det finns kvinnor som under tiden på LVM-hemmet benämner sig som missbrukare. Med detta menar intervjuperson 1 att kvinnan till personal framför att ”jag är det och det vill jag vara”. Användning av droger kan enligt Sato (2004) vara ett sätt att visa vem vi är och vilka grupper vi tillhör. Detta beskriver Sato (2004) som en symbolisk identitetsmarkör. Denna symboliska identitetsmarkör kan tolkas utifrån Wrangsjö (2006) där användning av droger kan vara det som kännetecknar en individ och det som särskiljer en individ från andra. Vad som kännetecknar en individ har att göra med individens upplevelse av sig själv. En kvinna som benämner sig som missbrukare kan enligt Wrangsjö (2006) därmed uppleva att det är missbruket som kännetecknar kvinnan och som särskiljer kvinnan från andra. I linje med detta menar Kroger (2006) att val av livsstil är en del av identitetsbildningen där den livsstil som människan väljer innebär en viss roll i samhället. Denna livsstil kan enligt Jenkins (2014) ses som positiv eller negativ av samhället. Enligt Chatwin och Porteous (2013) kan detta innebära att de människor som använder droger ser sig själva som insiders medan andra människor i samhället som inte använder droger ser dessa människor som outsiders. Med detta menar Chatwin och Porteous (2013) att de människor

som använder droger ser användningen som normalitet utifrån att dessa människor rör sig i sociala kretsar där andra människor också använder droger. Utifrån att större delen av samhället inte använder droger ser dessa människor i sin tur användningen som avvikelse (Chatwin & Porteous, 2013). Här berättar intervjuperson 3 att det kan finnas fördomar bland människor i samhället kring hur en person med ett missbruk eller ett beroende är. Med detta menar intervjuperson 3 att det inte finns något typiskt sätt personer med ett missbruk eller ett beroende presenterar sig på utan att detta är olika från person till person. Även intervjuperson 4 berättar att det sätt personer med ett missbruk eller ett beroende presenterar sig på inte behöver ha med missbruket att göra. Intervjuperson 4 berättar att:

Drogerna spelar inte så stor roll utan det handlar mer om vilken roll kvinnan har haft utanför LVM-hemmet så jag tänker är kvinnan till exempel våldsamt utanför så är kvinnan våldsamt innanför och är kvinnan den tysta utanför så är kvinnan den tysta innanför. Just att kvinnan missbrukar spelar ingen roll utan det handlar mer om vilken roll kvinnan har i missbruks-världen.

Med detta menar intervjuperson 4 att det finns människor med olika roller där en del exempelvis är våldsamma medan andra är tillbakadragna eller tysta enligt citatet ovan. Detta gäller enligt intervjuperson 4 oavsett om människan har ett missbruk eller ett beroende eller inte. Utifrån citatet ovan presenterar sig kvinnorna därmed utifrån den roll som kvinnorna har i sina sociala kretsar vilket enligt intervjuperson 4 gäller både utanför LVM-hemmet och under tiden på LVM-hemmet.

5.1.4 Olika sätt att se på drogbruk

Enligt behandlingsassistenterna har kvinnorna olika uppfattningar kring användning av droger. Detta menar behandlingsassistenterna beror på var kvinnorna befinner sig i förändringsprocessen (1, 3 & 5). Intervjuperson 1 menar nämligen att det finns en skillnad mellan kvinnor som vill sluta använda droger och kvinnor som vill fortsätta använda droger. De kvinnor som vill sluta använda droger kan enligt intervjuperson 1 se tiden på LVM-hemmet som en vändpunkt. Dessa kvinnor menar intervjuperson 1 har kommit till insikt med att drogbruk påverkar dem negativt. Kvinnor som å andra sidan inte har kommit till denna insikt kan enligt intervjuperson 1 framföra att drogbruk får dem att må bra och fungera. Enligt intervjuperson 3 kommer dessa kvinnor ”sitta sin tid vilket är max sex månader för att sedan leva exakt likadant som innan”. Med detta menar intervjuperson 3 att kvinnorna för tillfället inte vill ha något annat liv. Dessa två sätt att se på drogbruk beskrivs av intervjuperson 3:

För vissa är det så pass normaliserat att de inte ser någon annan verklighet eller något annat liv och de vill inte ha något annat liv inte för tillfället iallafall medan andra inte vill använda sig av droger men de vet inte hur de ska sluta. De som vill sluta ser beslutet om LVM som en möjlighet och vill aldrig hamna på ett LVM-hem igen.

Enligt Dingle, Cruwys och Frings (2015) kan de kvinnor som ser beslutet om LVM som en möjlighet söka efter andra identiteter. Tiden på LVM-hemmet kan för dessa kvinnor därmed innebära att ambitioner till studier, arbete eller familjeroller utvecklas (Dingle, Cruwys & Frings, 2015). Dock poängterar både intervjuperson 4 och intervjuperson 5 att de flesta kvinnorna inte har kommit till denna vändpunkt där de vill förändra sin livssituation. Detta beror enligt intervjuperson 4 och intervjuperson 5 på att kvinnorna som befinner sig på LVM-hemmet har haft ett så pass allvarligt missbruk innan beslutet om LVM. Detta beskrivs av intervjuperson 4:

De flesta kvinnorna som kommer till oss vill ju inte sluta missbruka. Det finns ju de som vill sluta och som är glada över att ha fått ett LVM för de har inte kunnat sluta men de flesta kvinnorna kommer ju om och om igen för det är ju livet utanför LVM-hemmet som är den största utmaningen. Har man till exempel lämnat sin partner som missbrukar. Det är ju lättare att hålla sig drogfri när man är inlåst och inte kan ta till drogen.

Här menar Sato (2004) att synen på bruk av droger ser olika ut hos olika människor. Avgörande för människans syn på bruk av droger är den sociala grupp eller de sociala kretsar som människan tillhör där normer kring vad som är rätt och fel skiljer sig åt. Exempelvis kan en kvinnas syn på bruk av droger påverkas av en partner som använder droger. Detta beror på att kvinnan befinner sig i ett socialt sammanhang där det finns en tillåtande syn på bruk av droger (Sato, 2004). I linje med detta berättar intervjuperson 1 att det finns kvinnor som framför att de använder droger i festsammanhang och att det finns en skillnad mellan denna användning och ett missbruk. Enligt Sato (2004) kan dessa kvinnor tillhöra en social grupp där användning av droger i festsammanhang ses som en accepterad handling utifrån de normer som finns i gruppen. Även Dingle, Cruwys och Frings (2015) menar att kvinnans sociala omgivning påverkar kvinnans sociala beteende. Med detta menas att kvinnans sociala omgivning påverkar kvinnans uppfattningar och handlande (Dingle, Cruwys & Frings, 2015). Precis som Sato (2004) menar att en kvinna som använder droger i festsammanhang tillhör en social grupp med en tillåtande syn på droger, menar Dingle, Cruwys och Frings (2015) att

kvinnans egna missbruk förstärks om kvinnan tillhör en social grupp som också använder droger.

Enligt behandlingsassistenterna har kvinnorna även olika uppfattningar kring huruvida användning av droger och försäljning av droger är kriminellt eller inte. Intervjuperson 1 menar att användning av droger och försäljning av droger har blivit så pass normaliserat att kvinnorna inte tänker på dessa handlingar som kriminella. Intervjuperson 1 beskriver att:

När det kommer till att användning av droger är kriminellt eller inte så finns det kvinnor som säger ja jag har langat men jag är inte kriminell men ja jag har sålt droger. Det är ju kriminellt men det är många som inte tänker så eftersom att ja jag gör ju det för att få mina droger så att jag själv kan ta droger.

Även här menar intervjuperson 1 att kvinnornas sociala kretsar har betydelse. Enligt intervjuperson 1 utgörs dessa sociala kretsar i många fall av andra människor som använder och säljer droger vilket i sin tur leder till att handlingarna blir normaliserade. Här skriver Jenkins (2014) om samspelet mellan det individuella-jaget och det kollektiva-jaget där människor integrerar med varandra utifrån intressen och behov. Denna integration menar Jenkins (2014) har en stor påverkan på människans identitet och identitetsbildning. Påverkan sker genom att en individs intressen och behov, som exempelvis drogbruk, förstärks utifrån integrationen med andra människor som delar samma intressen och behov (Jenkins, 2014). Vidare berättar även intervjuperson 2 om normalisering där en normalisering av droger gör att personen inte skuldbelägger sig själv. Intervjuperson 2 berättar att:

Om man då får en insikt då kanske man får ångest och det vill man inte. [...] många blir ju till exempel också arga när man pratar om abstinens för man vill inte inse att man använder något som inte är bra för en.

Med detta menar intervjuperson 2 att det är lättare att normalisera användning av droger om ingen ifrågasätter användningen. Om användningen ifrågasätts kan kvinnan enligt intervjuperson 2 uppleva skuld och ångest. Även intervjuperson 5 beskriver att det finns kvinnor som inte vill se den negativa påverkan av drogbruk. Istället menar intervjuperson 5 att dessa kvinnor ser de fördelar som finns med drogbruket vilket kan handla om att drogerna dämpar ångest eller andra känslor som kan vara svåra att hantera. Detta görs enligt intervjuperson 5 genom att drogbruket glorifieras och romantiseras.

5.2 Framställningar av kvinnornas förhållningssätt till sociala regler

5.2.1 Grupptillhörighet som risk- eller skyddsfaktor

Enligt behandlingsassistenterna finns det olika grupperingar bland kvinnorna på LVM-hemmet (1, 2 & 3). Behandlingsassistenterna framför att kvinnorna hittar likheter i varandra och i varandras bakgrunder. Detta beskrivs av behandlingsassistenterna som samma process som när en personalgrupp eller en skolklass grupperar sig (2, 4 & 5). Med detta menar intervjuperson 2 att ”man försöker hitta de personer som man fungerar med, som man har något gemensamt med eller som kan gynna personen själv”. Detta gör kvinnorna enligt intervjuperson 2 genom att exempelvis samtala om vilken drog de använder och hur länge de har använt droger. Även intervjuperson 4 beskriver denna process:

När det kommer in en ny kvinna så ställer de andra boende frågor om varför kvinnan är här och vad kvinnan tar och så vidare och även den nya kvinnan ställer motfrågor så det blir ju kvinnans sätt att hitta sig själv i gruppen det är ju att prata om gemensamma saker.

Utifrån detta citat menar intervjuperson 4 precis som intervjuperson 2 att kvinnorna på LVM-hemmet hittar sig själva i gruppen genom att samtala om det de har gemensamt. Detta för att på så sätt hitta likheter i varandra och i varandras bakgrunder (4). Fler exempel på hur grupperingarna kan se ut på LVM-hemmet är enligt behandlingsassistenterna att det finns grupper som är motiverade och grupper som är omotiverade. Den motiverade gruppen är enligt intervjuperson 1 motiverad till förändring och ett drogfritt liv. Den omotiverade gruppen vill fortsätta använda droger och ser inte användning av droger som ett problem, även detta enligt intervjuperson 1. Utifrån denna uppdelning menar intervjuperson 1 att det blir en känsla av ”vi och de andra”. Dessa grupperingar beskrivs av intervjuperson 1:

Har man en motiverad grupp så är alla väldigt hjälpsamma, omtänksamma och förstående. De har ju varit med om liknande saker och kan känna en gemenskap i det. De vet ju till exempel hur de är att ha abstinens och kan därför stötta varandra i det. Har man istället en omotiverad grupp så kan de personerna trigga varandra till att detta är bra vi är bra och ni är dåliga. Det blir mycket den här känslan av vi och de andra.

Dessa grupperingar kan enligt Socialstyrelsen (2020) innebära risk- och skyddsfaktorer. Den motiverade gruppen kan ses som en skyddsfaktor utifrån att gruppens medlemmar är motiverade till att ta avstånd ifrån användning av droger. Den omotiverade gruppen kan i sin

tur ses som en riskfaktor utifrån att gruppens medlemmar befinner sig i ett socialt sammanhang där normbrytande beteende förekommer. Det är inställningen till normbrytande beteende som är av betydelse för huruvida gruppen ses som en risk- eller skyddsfaktor (Socialstyrelsen, 2020). Kvinnornas grupperingar kan även betraktas utifrån begreppet fält där kvinnorna inom samma fält är mer beroende av varandra i förhållande till de kvinnor som tillhör andra fält (Broady, 1998). Exempelvis är de kvinnor som är motiverade till en förändring i sitt drogbruk mer beroende av de kvinnor som tillhör den motiverade gruppen jämfört med de kvinnor som tillhör den omotiverade gruppen. Detta utifrån att kvinnorna i den motiverade gruppen delar intresse och behov.

Enligt behandlingsassistenterna finns det även kvinnor som utövar en härskarteknik på LVM-hemmet. Denna härskarteknik kan enligt intervjuperson 2 innebära att en kvinna sätts i en utnyttjandesituation gentemot en annan kvinna. De kvinnor som utövar härskarteknik kan vara medvetna eller omedvetna om sina handlingar. Härskartekniken utövas enligt intervjuperson 2 för att upprätthålla en roll eller ett spel där andra boende sätts i ett beroendeförhållande. I linje med detta berättar både intervjuperson 3 och intervjuperson 5 att det finns en hierarki bland kvinnorna på LVM-hemmet där de kvinnor som är lägre i hierarkin kan styras av de kvinnor som är högre i hierarkin. Intervjuperson 3 berättar även att de kvinnor som är ”högre i hierarkin kommer undan med mer saker”. Intervjuperson 1 berättar i sin tur att ”många av kvinnorna är manipulativa och att den egenskapen används för att få det de vill ha”. Här skriver Himmelstrand (2009) om hur sociala normer skapar roller och identiteter. Himmelstrand (2009) framför att de beteenden som går i linje med de normer som finns i gruppen belönas medan beteenden som går emot de normer som finns i gruppen bestraffas. De kvinnor som utövar någon form av härskarteknik eller är högre i hierarkin på LVM-hemmet har en ledande roll i gruppen. Det är därmed dessa kvinnor som avgör vilka beteenden som ska belönas och vilka beteenden som ska bestraffas (Himmelstrand, 2009). Utifrån Elias och Scotsons (1965/1999) teori om etablerade och outsiders kan detta även beskrivas som en social rangordning. Enligt Elias och Scotsons (1965/1999) teori kan en social rangordning innebära att en uppdelning görs utifrån vilka människor som är nykomlingar och vilka människor som är bybor. De människor som är bybor har sedan länge bott i förortsområdet och har därmed en högre social rangordning i förhållande till de människor som är nykomlingar. Utifrån detta kan exempelvis de kvinnor som har bott på LVM-hemmet längre ha en högre social rangordning i förhållande till de kvinnor som enligt Elias och Scotsons (1965/1999) teori är nykomlingar.

5.2.2 Att normalisera drogbruk

Enligt behandlingsassistenterna är drogbruk normaliserat bland många av de kvinnor som befinner sig på LVM-hemmet (1, 2, 3, 4 & 5). Enligt intervjuperson 3 kan drogbruket legitimeras genom att bruket ses som självmedicinering. Denna självmedicinering kan enligt intervjuperson 3 syfta till att dämpa ångest vilket intervjuperson 3 menar är en vanlig problematik för många av kvinnorna på LVM-hemmet. Denna normalisering av drogbruk beskrivs av intervjuperson 3:

Drogbruk är normaliserat bland kvinnorna på LVM-hemmet och många inte alla men många ser det som att det inte är något konstigt eller problematiskt. Drogbruket kan för kvinnorna vara självmedicinering och precis lika normalt som om jag har ont i huvudet då tar jag en Alvedon. Men för kvinnorna som kanske har ångest då tar man droger för att dämpa sin ångest. Det är ju så många av kvinnorna legitimerar drogbruket att det här är min självmedicinering jag behöver detta.

Dock berättar intervjuperson 3 att kvinnornas värderingar kring drogbruk ser olika ut och att det finns kvinnor som ser användning av droger som problematiskt. I linje med detta berättar intervjuperson 1 att kvinnornas värderingar kring drogbruk beror på var kvinnorna befinner sig i förändringsprocessen. En kvinna som vill förändra sin situation kan enligt intervjuperson 1 se att droger har en negativ påverkan och ”kan säga att det är fel för det gör inga bra saker med människor”. En kvinna som vill fortsätta använda droger har andra värderingar och kan eller vill i många fall inte se någon negativ påverkan med användning av droger, även detta enligt intervjuperson 1. Att kvinnan inte kan eller vill se någon negativ påverkan med användning av droger menar intervjuperson 1 beror på att kvinnan vill upprätthålla sitt drogbruk.

Enligt behandlingsassistenterna kan kvinnornas värderingar även se olika ut beroende på vilken drog som avses. Med detta menar intervjuperson 2 att ”man fördömer vissa former av droger förutom den drog som man själv använder till exempel fördömer man naddroger men köper vad man kan på gatan”. Detta beskrivs av intervjuperson 2 som normer kring vilka droger som används och vilka droger som inte används. Här tar intervjuperson 2 upp alkohol som exempel utifrån att alkohol är normaliserat i samhället. De kvinnor som har alkohol som huvuddrog kan enligt intervjuperson 2 ha svårt för att se faran med alkohol utifrån att alkohol är normaliserat i samhället. De kvinnor som har alkohol som huvuddrog kan även ha svårt för att förstå hur de kan få ett beslut om LVM utifrån att de dricker då det är något som andra också gör, även detta enligt intervjuperson 2. Här menar Sulkunen (1983) att bruk av alkohol är en del av de normer som finns i samhället. Normerna finns utifrån att

tillräckligt många människor har en viss attityd och en viss inställning till alkohol. Normerna upprätthålls i sin tur utifrån att människor följer normerna (Perry, 2015). Dessa normer lär sig individen redan under barndomen (Himmelstrand, 2009). Dock menar Sulkunen (1983) att det finns moralkoder kring bruket av alkohol där viss konsumtion ses som moralisk och viss konsumtion som omoralisk. Det som är avgörande för synen på en individs alkoholkonsumtion är individens levnadssätt. Sker konsumtionen på en tillställning med fina viner ses konsumtionen som moralisk. Sker konsumtionen på gatan som smärtstillande medel ses konsumtionen som omoralisk. När konsumtionen bryter mot dessa moralkoder enligt Sulkunen (1983) menar Hilde (2010) att konsumtionen bryter mot de sociala reglerna som finns i samhället. Enligt Elias och Scotsons (1965/1999) teori om etablerade och outsiders kan detta innebära att det är den etablerade gruppens traditioner, levnadssätt och vanor som är det som ses som lämpligt och moraliskt. Den etablerade gruppen förväntar sig att gruppen av outsiders ska anpassa sig efter de regler och traditioner som den etablerade gruppen sätter. Enligt Elias och Scotsons (1965/1999) teori innebär detta en social stratifiering utifrån den uppdelning som görs av etablerade grupper och grupper av outsiders. Enligt Swärd (2007) görs denna uppdelning mellan grupper och människor som betraktas vara vanliga och normala i förhållande till de grupper och människor som betraktas vara annorlunda. Dessa människors habitus kan även värderas som högre eller lägre beroende på om människan betraktas vara vanlig och normal eller om människan betraktas vara annorlunda (Broady, 1998).

5.2.3 Att förhålla sig till regler

Enligt behandlingsassistenterna förhåller sig kvinnorna till regler på olika sätt. Dock menar intervjuperson 1 att ”många av kvinnorna har svårt för regler vilket beror på att kvinnorna har svårt för att förhålla sig till någonting som någon annan har bestämt”. Därför menar intervjuperson 2 att alla regler på LVM-hemmet behöver kunna förklaras. Kan en regel inte förklaras behöver den ifrågasättas. En regel som finns på LVM-hemmet är att kvinnorna inte får sova på varandras rum, detta enligt intervjuperson 2. Denna regel förklaras enligt intervjuperson 2 med att kvinnorna inte ska hamna i utnyttjandesituationer. Vidare berättar behandlingsassistenterna att de regler som kvinnorna bryter mot på LVM-hemmet även är regler som kvinnorna andra dagar följer (3 & 5). Detta beskrivs av intervjuperson 3:

Reglerna på LVM-hemmet kan kvinnorna en dag bryta mot och en annan dag följa. Det handlar ju om vilken dag kvinnan har om man är på bra humör och vill vara på god fot med personalen eller om man är på dåligt humör eller har vaknat på fel sida.

Även intervjuperson 5 berättar att kvinnornas förhållningssätt till regler beror på vilken dag kvinnorna har. Enligt intervjuperson 5 ”händer det mycket i kvinnornas kroppar och sinnen under tiden de befinner sig på LVM-hemmet på grund av att de inte har tillgång till droger vilket gör att kvinnornas mående kan skifta från dag till dag”. Därmed kan kvinnorna utifrån sitt mående enligt intervjuperson 5 följa reglerna en dag för att sedan bryta mot reglerna en annan dag. Dessa regler kan enligt behandlingsassistenterna handla om vilken tid kvinnorna ska göra någon viss syssla som exempelvis städa sitt rum (1 & 3). Enligt intervjuperson 1 kan det även handla om varför kvinnorna ska bete sig på ett visst sätt som exempelvis bemöta personal och andra boende med respekt. Fler regler som kvinnorna förväntas förhålla sig till är att sova på natten och att vara vakna på dagen, även detta enligt intervjuperson 1. Dessa regler kan enligt Svensson (2007) ses som informella regler som skapas av människor i samhället. En handling som går emot de informella reglerna kan enligt Socialstyrelsen (2020) ses som ett normbrott, alltså inte en handling som går emot den straffrättsliga lagen utan en handling som bryter mot de rådande normerna. Dessa normer ser enligt Svensson (2007) olika ut i olika grupper i samhället där det inom varje grupp finns normalitet och avvikelse. Vad som ses som avvikande beror på vilka regler som finns i gruppen. I en grupp kan normaliteten vara att sova på dagen och att vara vaken på natten. I en annan grupp kan normaliteten vara att sova på natten och att vara vaken på dagen (Svensson, 2007). Även Becker (1963/2006) menar att varje grupp formar sina egna sociala regler vilka avgör vad som är rätt och fel. En människa som avviker från reglerna ses som utanförstående och betraktas inte passa in i gruppen (Becker, 1963/2006).

Intervjuperson 4 berättar att kvinnornas förhållningssätt till regler i samhället har att göra med kvinnornas värderingar. Dessa värderingar kan enligt intervjuperson 4 handla om vad som är rätt och fel att göra i en viss situation, exempelvis om kvinnan är i behov av pengar. Intervjuperson 4 menar att kvinnan under sin uppväxt kan ha som värdering att det är fel att stjäla. Under missbrukets gång kan denna värdering brytas ner till att det är fel att stjäla från äldre människor alternativt att kvinnan inte ser att det är fel att stjäla från någon. Detta beskrivs av intervjuperson 4:

Innan en person börjar missbruka så har personen värderingar utifrån hur man är uppväxt till exempel att personen aldrig kommer stjäla från en äldre människa men dessa värderingar bryts ju ner under missbrukets gång. Så man skapar ju nya värderingar i missbruket och det gör ju att vissa saker har personen inga problem med att bryta mot. Men personen behåller ju också vissa värderingar. Så dessa värderingar spelar ju roll för hur personen förhåller sig till reglerna i samhället.

Enligt citatet ovan har alltså kvinnornas värderingar betydelse för hur kvinnorna förhåller sig till regler i samhället (4). Ytterligare något som har betydelse för hur kvinnorna förhåller sig till regler i samhället är kvinnornas benägenhet för ett normbrytande beteende. Egenskaper som impulsivitet och självreglering är avgörande för ett normbrytande beteende. Dessa egenskaper handlar om självkontroll där en person utan självkontroll handlar först och tänker sedan (Demidenko et al. 2019). En kvinna som är i behov av pengar kan exempelvis stjäla från en äldre människa men i efterhand ångra sig på grund av att kvinnan har som värdering att det är fel att stjäla från äldre människor. Detta är enligt Maslowsky et al. (2019) ett impulsivt riskbeteende. Ett motiverat riskbeteende handlar å andra sidan om att en person överväger sina handlingar och målmedvetet väljer att delta i aktiviteter som är riskabla. Dessa handlingar kan genomföras på grund av att personen ser fördelar med handlandet. Exempel på dessa fördelar är att handlandet ger spänning eller att handlandet resulterar i pengar (Maslowsky et al. 2019). Ju tidigare en kvinna börjar med dessa beteenden desto större är risken för att kvinnan utvecklar en antisocial karriär. Med antisocial karriär menar Shepherd och Farrington (2003) att kvinnan utvecklar ett risktagande beteende under tonåren och att detta beteende sedan följer med kvinnan även i vuxen ålder. Följder av en antisocial livsstil kan vara bruten skolgång och ofullständiga betyg vilket i sin tur påverkar kvinnans fortsatta sysselsättning (Sundell, Eklund & Ferrer-Wreder, 2019). Dock berättar intervjuperson 1 att många av kvinnorna vill arbeta och kunna försörja sig istället för att stjäla och istället för att sälja droger när de är i behov av pengar. Kvinnorna vill också kunna köpa sina egna kläder och sin egen mat. Detta beskrivs av intervjuperson 1:

Kvinnorna vill ha ett jobb och de vill kunna försörja sig. De vill ha en utbildning och de vill kunna köpa sina kläder och inte snatta kläderna. Många vill det men när de börjar missbruka så hamnar de utanför i samhället och ser inte något annat alternativ till att få till exempel kläder och mat utan det alternativ som finns är att snatta eller att sälja droger.

Detta kan enligt Svensson (2007) ses som formella regler där en person som säljer droger eller stjälar kläder och mat bryter mot den straffrättsliga lagen. Utifrån dessa handlingar menar intervjuperson 1 att ”kvinnorna hamnar utanför i samhället”. Detta utanförskap kan enligt intervjuperson 1 utvecklas redan under ungdomsåren där kvinnan kan ”fokusera på sina vänner och kretsar med missbruk istället för att fokusera på skolan”. Även Brindle, Bowles och Freeman (2019) framför här att substansanvändning är ett risktagande beteende som innebär konsekvenser både för individen och för samhället. Ett exempel på dessa konsekvenser är ett utanförskap i samhället (Brindle, Bowles & Freeman, 2019). Enligt Beckers (1963/2006) teori om avvikande och utanförskap kan detta innebära att människan inte följer de sociala regler som finns i samhället vilket leder till att människan betraktas som avvikande och utanförstående. Samhället ser substansanvändning som ett risktagande beteende som är felaktigt, människan betraktas därmed inte passa in i samhället (Becker, 1963/2006). Enligt Elias och Scotsons (1965/1999) teori kan de människor som inte betraktas passa in i samhället i sin tur ses som outsiders. Dessa människor kan betraktas som outsiders utifrån att de inte följer de regler och traditioner som den etablerade gruppen sätter (Elias & Scotson, 1965/1999). Då det finns ett samband mellan begreppet habitus och begreppet kapital innebär detta även att människors habitus i den etablerade gruppen värderas som högre. Med detta menas att de människor som tillhör den etablerade gruppen anses ha kapital av högre värde jämfört med de människor som tillhör gruppen av outsiders (Broady, 1998). Enligt Swärd (2007) befinner sig gruppen av outsiders i utkanten av samhället.

6. Avslutande diskussion

Huvudsyftet med studien var att undersöka hur behandlingsassistenter på LVM-hem framställer intagna kvinnors identitetsskapande. Ett delsyfte var att undersöka hur behandlingsassistenter framställer intagna kvinnors förhållningssätt till sociala regler. Det var behandlingsassistenternas förklaringsmodeller och tolkningar kring kvinnornas identitetsskapande och förhållningssätt till sociala regler som framfördes. Dessa förklaringsmodeller och tolkningar sågs inte som en sanning utan som möjliga förklaringsmodeller och tolkningar för att besvara undersökningens frågeställningar.

Studien visade att det fanns alla möjliga förklaringsmodeller till kvinnornas identitetsskapande och förhållningssätt till sociala regler. Genomgående för behandlingsassistenternas beskrivningar av kvinnornas livsstilar var att kvinnorna var arbetslösa och bostadslösa. Istället för att arbeta eller studera menade

behandlingsassistenterna att missbruket var kvinnornas sysselsättning innan beslut om tvångsvård. Därmed menade behandlingsassistenterna att kvinnorna försörjde sig genom försörjningsstöd från socialtjänsten, genom att sälja droger eller genom prostitution. Enligt behandlingsassistenterna kunde kvinnorna även använda sig av sin kropp för att få tak över huvudet. Detta förhållningssätt till sysselsättning menade behandlingsassistenterna utvecklades under ungdomsåren. Ytterligare något som var genomgående för behandlingsassistenternas beskrivningar av kvinnornas livsstilar var att kvinnorna hade bristfälliga relationer. Enligt behandlingsassistenterna kunde en förklaring till kvinnornas bristfälliga relationer vara att familj, vänner och partner hade ett eget missbruk eller annat normbrytande beteende. Detta menade behandlingsassistenterna förstärkte kvinnornas egna missbruk. Enligt behandlingsassistenterna kunde ännu en förklaring till kvinnornas bristfälliga relationer vara att kvinnans familj hade ett ultimatum gentemot kvinnan. Detta ultimatum handlade om att kvinnans familj inte var närvarande om kvinnan missbrukade utan endast i de perioder då kvinnan var drogfri. Utifrån behandlingsassistenternas beskrivningar valde kvinnan vännerna istället för familjen på grund av att kvinnan då kunde fortsätta använda droger. Vidare visade studien att kvinnornas intressen varierade. Utifrån att kvinnornas sysselsättning innan beslut om tvångsvård var missbruk, istället för att studera eller arbeta, menade behandlingsassistenterna att missbruk även var kvinnornas intresse innan beslut om tvångsvård. Utifrån behandlingsassistenternas beskrivningar var kvinnorna så pass sjuka i missbruket innan beslut om tvångsvård att andra intressen inte var möjliga. Vidare visade studien även att kvinnorna klär sig som vem som helst i samhället.

Genomgående för behandlingsassistenternas beskrivningar av kvinnornas attityder och förhållningssätt var att kvinnorna hade en hård attityd. Behandlingsassistenternas beskrivningar av en hård attityd kunde utifrån studien tänkas ha en koppling till hur kvinnorna levde det vardagliga livet utanför LVM-hemmet. På grund av att kvinnorna enligt behandlingsassistenterna var arbetslösa och bostadslösa försörjde sig kvinnorna förutom försörjningsstöd från socialtjänsten genom försäljning av droger eller genom prostitution. Enligt behandlingsassistenterna bodde kvinnorna också hos pojkvänner eller manliga bekanta och tog en dag i taget då de saknade stabilt boende. För att överleva denna vardag kunde en hård attityd eller ett hårt yttre utifrån behandlingsassistenternas beskrivningar tänkas bli en del av kvinnornas identitet.

Studien visade även att det fanns kvinnor som såg missbruket som en del av identiteten. Enligt behandlingsassistenterna benämnde sig dessa kvinnor sig som missbrukare. Utifrån studien kunde dessa kvinnor se användningen av droger som en symbolisk

identitetsmarkör. Utifrån studien var det därmed drogbruket som kännetecknade och särskilde dessa kvinnor från andra. Enligt studien visade dessa kvinnor alltså vem de var och vilka sociala grupper de tillhörde genom drogbruket. Dock menade behandlingsassistenterna att människor i samhället kunde ha fördomar kring hur en person med ett missbruk var. Enligt behandlingsassistenterna fanns det inte något som urskilde en person med ett missbruk från andra utan detta såg olika ut från person till person.

Enligt behandlingsassistenterna hade kvinnorna olika syn på drogbruk. Behandlingsassistenterna menade att kvinnornas syn på drogbruk hade att göra med var kvinnorna befann sig i förändringsprocessen. Enligt behandlingsassistenterna såg en del av kvinnorna tiden på LVM-hemmet som en vändpunkt. Dessa kvinnor kunde enligt behandlingsassistenterna se vilka negativa konsekvenser som användningen av droger medförde. Å andra sidan menade behandlingsassistenterna att en del av kvinnorna skulle fortsätta använda droger efter tiden på LVM-hemmet. Dessa kvinnor kunde inte se vilka negativa konsekvenser som användningen av droger medförde utan ansåg att droger fick de att må bra och fungera. Här visade studien att kvinnornas sociala kretsar var avgörande för kvinnornas syn på drogbruk där kvinnor som rörde sig i sociala kretsar där missbruk förekom hade en mer tillåtande syn på drogbruk. Detta menade behandlingsassistenterna även gällde försäljning av droger. Enligt behandlingsassistenterna var försäljning av droger så pass normaliserat bland kvinnorna att de inte tänkte på försäljning av droger som kriminellt.

Gemensamt för behandlingsassistenternas beskrivningar av kvinnornas grupperingar var att kvinnornas grupperingar liknade andra grupperingar i samhället där behandlingsassistenterna tog upp en personalgrupp eller en skolklass som exempel. Behandlingsassistenterna menade att kvinnorna hittade likheter i varandra och i varandras bakgrunder, precis som en personalgrupp eller en skolklass. Fler exempel som behandlingsassistenterna tog upp var att det fanns grupper som var motiverade till en förändring och grupper som var omotiverade till en förändring. Utifrån studien kunde den motiverade gruppen ses som en skyddsfaktor medan den omotiverade gruppen kunde ses som en riskfaktor. Studien visade också att kvinnorna inom samma grupp var mer beroende av varandra. En kvinna som var motiverad till en förändring påverkades enligt studien negativt av en kvinna som var omotiverad till en förändring. En kvinna som istället var omotiverad till en förändring omgav sig hellre med människor som också använde droger.

Enligt behandlingsassistenterna var drogbruk normaliserat bland kvinnorna. Behandlingsassistenterna menade att denna normalisering skedde genom att drogbruket legitimerades. Exempelvis legitimerades drogbruket genom att bruket sågs som

självmedicinering för att dämpa ångest. Denna legitimering gällde framförallt de kvinnor som hade alkohol som huvuddrog på grund av att alkohol är en del av de normer som finns i samhället. Behandlingsassistenterna menade därmed att kvinnor som hade alkohol som huvuddrog kunde ha svårt för att förstå faran med alkohol. Behandlingsassistenterna menade även att kvinnor som hade alkohol som huvuddrog kunde ha svårt för att förstå hur de kunde få ett beslut om LVM utifrån att andra människor i samhället också dricker.

Enligt behandlingsassistenterna kunde kvinnorna både bryta mot reglerna men också följa reglerna. Studien visade nämligen att varje grupp i samhället formar sina egna sociala regler varför något som kunde ses som normalt i en grupp kunde ses som avvikande i en annan grupp. Utifrån studien kunde därmed en handling, som exempelvis att stjäla eller att sälja droger, ses som normalitet av en grupp men som avvikelse av en annan grupp.

7. Slutsatser

De viktigaste och mest intressanta resultaten från denna undersökning är att kvinnornas liv enligt behandlingsassistenterna präglas av arbetslöshet och bostadslöshet. Enligt behandlingsassistenterna lever kvinnorna för dagen och finner sätt att överleva utan utbildning, arbete och bostad. Ett sätt att överleva denna vardag menar behandlingsassistenterna är att missbruka. Kvinnornas missbruk leder enligt behandlingsassistenterna till bristfälliga relationer som bygger på drogbruk. På grund av att kvinnornas relationer bygger på drogbruk menar behandlingsassistenterna att kvinnornas egna missbruk förstärks och att det därmed blir svårare för kvinnorna att förändra sin livssituation. Enligt behandlingsassistenterna leder kvinnornas livssituation även till att ett hårt yttre formas. Dock menar behandlingsassistenterna att kvinnorna inte har ett hårt yttre överlag utan att kvinnornas attityder och förhållningssätt ser olika ut i olika sammanhang där kvinnorna både kan söka stöd hos sina medmänniskor men också visa på en hård attityd gentemot sina medmänniskor. Enligt behandlingsassistenterna benämner även en del av kvinnorna sig som missbrukare. Utifrån studien är missbruket då det som kännetecknar kvinnan och det som särskiljer kvinnan från andra. En del kvinnor vill å andra sidan förändra sin livssituation. Behandlingsassistenterna menar att kvinnan då ser hur missbruket påverkar kvinnan negativt varför kvinnan söker efter andra identiteter. Utifrån studien är en kvinna som vill förändra sin livssituation mer beroende av andra kvinnor som också vill förändra sin livssituation medan en kvinna som vill fortsätta använda droger är mer beroende av andra kvinnor som också vill upprätthålla sitt drogbruk. Utifrån studien kan missbruket normaliseras och legitimeras av de

kvinnor som vill fortsätta använda droger då varje social grupp formar sina egna sociala regler där normalitet och avvikelse ser olika ut.

Fortsatta studier inom området skulle kunna rikta in sig på hur behandlingsassistenter framställer manliga missbrukares livsstilar då denna undersökning bygger på hur behandlingsassistenter framställer kvinnliga missbrukares livsstilar. Fortsatta studier inom området skulle även kunna rikta in sig på hur behandlingsassistenter framställer kvinnliga missbrukares livsstilar inom öppenvården då denna undersökning bygger på hur behandlingsassistenter framställer kvinnliga missbrukares livsstilar inom tvångsvården.

8. Referenslista

Almér, Elin (2006). Ungdomar och språk. I: Ann Frisé & Philip Hwang (red.) *Ungdomar och identitet*. Stockholm: Natur & Kultur.

Andersson, Gunvor & Swärd, Hans (2008). Etiska reflektioner. I: Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson-Lappalainen & Katarina Jacobsson (red.) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur & Kultur.

Becker, Howard (1963/2006). *Utanför: avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv.

Berglund, Kristina, Berggren, Ulf & Fahlke, Claudia (2003). Åsikter om missbruk och missbrukare hos personal vid behandlingshem med olika teoretiska utgångspunkter. *Nordisk Psykologi*. Vol. 55(1), s. 58-76.

Broadly, Donald (1998). *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*. Skeptronhäften nr 15.

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Bourdieu, Pierre (1999). *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Diadalos.

Brindle, Kimberley, Bowles, Terence & Freeman, Elizabeth (2019). A retrospective examination of antisocial and risk-taking behaviours. *Psychiatry, Psychology and Law*. Vol. 26(4), s. 644-658.

Chatwin, Caroline & Porteous, David (2013). Insiders? The experiences and perspectives of long-term, regular cannabis users. *Contemporary Drug Problems*. Vol. 40(2), s. 235-257.

Demidenko, Michael, Huntley, Edward, Martz, Meghan & Keating, Daniel (2019). Adolescent Health Risk Behaviors: Convergent, Discriminant and Predictive Validity of Self-Report and Cognitive Measures. *Journal Of Youth And Adolescence*. Vol. 48(9), s. 1765-1783.

Dingle, Genevieve, Cruwys, Tegan & Frings, Daniel (2015). Social Identities as Pathways into and out of Addiction. *Frontiers in Psychology*. Vol. 6.

Elias, Norbert & Scotson, John Lloyd (1965/1999). *Etablerade och outsiders: en sociologisk studie om grannskapsproblem*. Lund: Arkiv.

Goldberg, Ted (red.) (2010). *Samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.

Helmersson Bergmark, Karin (2010). Alkohol. I: Ted Goldberg (red.) *Samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.

Hilte, Mats (2010). Hur kan vi förstå drogrusets drivkrafter? Sociologiska perspektiv på användning av alkohol och narkotika. I: Katarina Johansson (red.) *Riskbruk och missbruk*. Stockholm: Natur & Kultur.

Himmelstrand, Ulf (2009). Sociala normer, sociala identiteter och socialt avstånd. *Sociologisk Forskning*. Vol. 46(2), s. 52-55.

Hjärnfonden (u.å.). Vad är ett beroende? <https://www.hjarnfonden.se/om-hjarnan/diagnoser/beroende/#> [Hämtad 17 juni 2020]

Hoff, David & Svensson, Måns (1999). Rättsregler, normer och socialt handlande. I: Håkan Hydén (red.) *Aspekter av och perspektiv på normer: rättssociologer reflekterar kring normer*. Lund: Sociology of Law, Lund Universitet.

Hydén, Håkan (red.) (1999). *Aspekter av och perspektiv på normer: rättssociologer reflekterar kring normer*. Lund: Sociology of Law, Lund Universitet.

Jenkins, Richard (2014). *Social Identity*. New York: Routledge.

Johansson, Katarina & Wirbing, Peter (red.) (2010). *Riskbruk och missbruk*. Stockholm: Natur & Kultur.

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber.

Kalman, Hildur & Lövgren, Veronica (red.) (2019). *Etiska dilemman*. Malmö: Gleerups.

Kaye, Kerwin (2013). Rehabilitating the "drugs lifestyle": Criminal justice, social control and the cultivation of agency. *Etnography*. Vol. 14(2), s. 207-232.

Kroger, Jane (2006). Identitetsutvecklingen i de tidiga vuxenåren. I: Ann Frisén & Philip Hwang (red.) *Ungdomar och identitet*. Stockholm: Natur & Kultur.

Linell, Per (1994). *Transkription av tal och samtal: teori och praktik*. Linköping Universitet: Tema kommunikation.

Maslowsky, Julie, Owotomo, Olusegun, Huntley, Edward & Keating, Daniel (2019). Adolescent Risk Behavior: Differentiating Reasoned And Reactive Risk-taking. *Journal Of Youth And Adolescence*. Vol. 48(2), s. 243-255.

Nylander, Per Åke (2015). Drug treatment in a Swedish women's prison: relations and identities among prison officers and prisoners. *Probation Journal*. Vol. 62(3), s. 234-250.

Perry, Adam (2015). The Internal Aspect of Social Rules. *Oxford Journal of Legal Studies*. Vol. 35(2), s. 283-300.

Regeringen (2015). *En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016-2020*.

https://www.regeringen.se/491aa1/contentassets/0cb3c9b3b28b49678a7205a3672b3e85/en-samlad-strategi-for-alkohol--narkotika--dopnings--och-tobakspolitiken-20162020-skr.-2015_16-86.pdf [Hämtad 24 januari 2020]

Rennstam, Jens & David Wästerfors (2015). *Från stoff till studie. Om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Sato, Hanako (2004). *Droger och identitetsskapande: kulturella perspektiv på alkohol och narkotika i svenska ungdomsgrupper*. Stockholm: Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRaD), Stockholms universitet.

SFS 1988:870. *Lag om vård av missbrukare i vissa fall*. Stockholm. Justitiedepartementet.

SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*. Stockholm. Justitiedepartementet.

Shepherd, Jonathan & Farrington, David (2003). The Impact Of Antisocial Lifestyle On Health: Family, School, And Police Interventions Can Reduce Health Risks. *British Medical Journal*. Vol. 326(7394), s. 834-835.

Silverman, David (2016). *Qualitative Research*. London: SAGE.

Statens institutionsstyrelse (2020). *Missbruksvård – LVM*. <https://www.stat-inst.se/var-verksamhet/missbruksvard/> [Hämtad 25 januari 2020]

Socialstyrelsen (2018). *ADDIS (Alkohol Drug Diagnos Instrument)*. <https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/evidensbaserad-praktik/metodguiden/addis-alkohol-drog-diagnos-instrument/> [Hämtad 23 januari 2020]

Socialstyrelsen (2019). *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/nationella-riktlinjer/2019-1-16.pdf> [Hämtad 28 januari 2020]

Socialstyrelsen (2019). *Statistik om insatser till vuxna personer med missbruk och beroende 2018*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2019-5-19.pdf> [Hämtad 23 januari 2020]

Socialstyrelsen (2020). *Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende. Kunskapsstöd för socialtjänsten*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2020-2-6597.pdf> [Hämtad 23 februari 2020]

SOU 2005:82. *Personer med tungt missbruk. Stimulans till bättre vård och behandling.*
<https://www.regeringen.se/49b6ac/contentassets/3262e2891535407cbd70b6f0ee484240/del-1-t.o.m.-kap.-8-personer-med-tungt-missbruk---stimulans-till-battre-var-d-och-behandling>
[Hämtad 12 februari 2020]

Sulkunen, Pekka (1983). Normer, betydelse, funktioner – tre ansatser till kulturella förklaringar till alkoholbruket. *Sociologisk Forskning*. Vol. 20(1):20-34, s. 20-34.

Sundell, Knut, Eklund, Jenny & Ferrer-Wreder, Laura (2019). Stability and Change in Patterns of Adolescent Antisocial Behavior. *Journal for Person-Oriented Research*. Vol. 5(1), s. 1-16.

Svensson, Kerstin (2007). *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Swärd, Hans (2007). Om outsiders och att hålla normalitetsdjävulen i schack. I: Kerstin Svensson (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Wrangsjö, Björn (2006). Kliniska synpunkter på identitetsutvecklingen. I: Ann Frisén & Philip Hwang (red.) *Ungdomar och identitet*. Stockholm: Natur & Kultur.

8.1 Bilaga 1

Intervjuguide

Informationskravet:

Huvudsyftet med undersökningen är att undersöka hur behandlingsassistenter på LVM-hem beskriver de boendes identitet. Ett delsyfte är att undersöka hur behandlingsassistenter uppfattar sociala regler på LVM-hem samt hur de boende förhåller sig till dessa.

Samtyckeskravet:

Jag vill informera dig om att ditt deltagande är frivilligt. Jag vill också informera dig om att du kan avsluta ditt deltagande under undersökningens gång utan förklaring.

Konfidentialitetskravet:

Du är anonym och dina personliga uppgifter kommer inte att röjas.

Nyttjandekravet:

Det du berättar under intervjun kommer endast att användas i undersökningen.

Tema 1: Bakgrund

- Hur gammal är du?
- Hur länge har du arbetat som behandlingsassistent?

Tema 2: Identitet

- Hur uppfattar du de boendes livsstil gällande:
  - boende
  - arbete/sysselsättning
  - familj
  - kamrater
  - sexualitet/kärlek/partnerskap
  - intressen
  - kläder
  - ekonomi?

- På vilket sätt presenterar de boende sig för andra?
  - språk
  - kroppsspråk
  - bemötande
  - förhållningssätt
  - attityd
  - mimik

- På vilket sätt är missbruket en del av sättet att presentera sig?

- Hur uppfattar de boende det här med att använda droger?

Tema 3: Sociala regler

- På vilket sätt är de boende i grupp?

- Vilka värderingar har de boende när det gäller användning av droger?

- På vilket sätt följer de boende reglerna i samhället?
- På vilket sätt bryter de boende mot reglerna i samhället?

- På vilket sätt följer de boende reglerna på LVM-hemmet?
- På vilket sätt bryter de boende mot reglerna på LVM-hemmet?